

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Ingen gratulerar en när man får sin första torsk”

– En kvalitativ jämförande studie om hur kvinnor i Sverige och Danmark upplever försäljning av sex i relation till rådande lagstiftning kring köp av sexuella tjänster

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Termin: VT 2013
Författare: Sabina Engvall Pettersson, Amanda Moberg Lundén och Hanna Öberg
Handledare: Jari Kuosmanen

Förord

Vi vill börja med att tacka våra informanter som har gjort denna studie möjlig; alla ni kvinnor som öppen hjärtigt delat med er av era tankar och erfarenheter, samt alla ni professionella som förmedlat upplevelser från de kvinnor vi själva inte har haft möjlighet att träffa. Vi vill också rikta ett stort tack till vår handledare Jari Kuosmanen för all den hjälp och stöd du bidragit med under denna process, för dina snabba svar och de givande diskussioner vi har haft. Sedan vill vi tacka vänner och familj som på olika sätt peppat och hjälpt oss med detta uppsatsarbete. Slutligen vill vi ge ett varmt tack till Adlerbertska premiestiftelsen för det stipendium vi erhöll för att kunna utföra studien.

Tack!

Sabina, Amanda och Hanna

Göteborg, 12 april 2013

Abstract

Titel: Ingen gratulerar en när man får sin första torsk – En kvalitativ jämförande studie om hur kvinnor i Sverige och Danmark upplever försäljning av sex i relation till rådande lagstiftning kring köp av sexuella tjänster

Författare: Sabina Engvall Pettersson, Amanda Moberg Lundén och Hanna Öberg

Nyckelord: Prostitution, sexarbete, sexförsäljning, sexköpslagar, Sverige, Danmark, empowerment, stigma, sexualitet, kvinnor

Syftet med studien är att undersöka hur Sveriges förbud mot köp av sexuella tjänster respektive Danmarks mer tillåtande inställning, upplevs av kvinnor som säljer sex i vardera land. Vi har valt att fokusera på de faktorer som rör risk- och skyddsaspekter, rättigheter - och skyldigheter, rådande attityder i samhället samt hur dessa kan tänkas påverka kvinnornas privatliv. Genom kvalitativa intervjuer med fyra sexsäljande kvinnor och sex professionella på området framkommer det en tydlig distinktion mellan de som säljer sex på gatan och de som säljer sex inomhus. Med hjälp av stigmatteori, empowerment samt ett specifikt synsätt på sexualitet har vi kunnat analysera deras polariserade upplevelser och erfarenheter. Utifrån en tematisk analys framkommer det att kvinnorna i Sverige upplever lagstiftningen som paradoxal i avseende på risk- och skyddfaktorer. I Danmark däremot, yttrar sig paradoxen i hur kvinnornas skatteförpliktelser inte går hand i hand med deras rättigheter. Vidare är det inte självklart vad som är lagstiftningens verkningar och vad som är normer i samhället, samtidigt som dessa ömsesidigt påverkar varandra. Däremot är stigmatiseringen påtaglig i de båda länderna, då kvinnorna berättar om synen på dem som offer. Synen på sexualitet är framträdande och ligger till grund för denna stigmatisering, varav vi skulle finna det intressant för vidare forskning, att se till samspelet mellan dessa i relation till målgruppen män som säljer sex.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1.
1.1 Syfte och frågeställningar	2.
1.2 Begreppsdefinition	2.
1.3 Bakgrund	2.
1.3.1 Olika lagstiftningar	3.
1.3.2 Svensk lagstiftning	3.
1.3.3 Utredning av svensk sexköpslag	3.
1.3.4 Dansk lagstiftning	4.
1.3.5 Omfattning av prostitution i Sverige och Danmark	4.
2. Tidigare forskning	5.
2.1 Olika förhållningssätt	5.
2.1.1 Förhållningssätt till Sveriges sexköpslag och dess effekter	5.
2.1.2 Attityder till sexköpslagen	5.
2.1.3 Attityder till prostitution i Danmark	6.
2.2 Risk- och skyddsaspekter	6.
2.3 Stigmatisering och hemlighetsmakeri	6.
2.3.1 I Danmark	6.
2.3.2 I Sverige	7.
2.4 Kvinnans sexualitet och offerstämpeln	7.
2.4.1 Den heterogena gruppen	8.
2.5 Är det ett eget val?	9.
2.5.1 Kvinnan som aktivt handlande subjekt	9.
2.5.2 Behöver alla hjälp?	9.
2.6 Avslutande tankar kring tidigare forskning	10.
3. Teoretiska perspektiv	11.
3.1 Stigma	11.
3.2 Sexualitet	12.
3.3 Empowerment	14.
3.4 Avslutande tankar kring teoretiska perspektiv	15.
4. Metod	16.
4.1 Val av metod	16.
4.2 Urval, avgränsningar och intervjupersoner	16.
4.3 Intervjuform	18.
4.4 Intervjutillfället och bearbetningen	19.
4.5 Analys av empirin	20.
4.6 Litteratursökning	20.
4.7 Studiens kvalitetsaspekter	21.
4.7.1 Validitet	21.
4.7.2 Reliabilitet	21.
4.7.3 Generaliserbarhet	22.
4.7.4 Etiska dilemman	22.
4.8 Metodologiska reflektioner	23.
4.8.1 Förförståelse	23.
4.8.2 Begränsningar	23.

5. Resultat och analys	25.
5.1 Lagstiftningarnas paradox	25.
5.1.1 Risk- och skydd	25.
5.1.2 Rättigheter och skyldigheter	28.
5.2 Normbildning kontra lagstiftning	31.
5.2.1 Offerskap kontra egenmakt	31.
5.2.2 Hemlighetshållande	37.
5.2.3 Sexualitet	40.
6. Slutdiskussion	44.
6.1 Förslag till vidare forskning	46.
7. Referenser	47.
8. Bilagor	50.
8.1 Bilaga 1 - Informationsbrev till kvinnorna	50.
8.2 Bilaga 2 - Informationsbrev till de professionella	52.
8.3 Bilaga 3 - Intervjuguide till kvinnorna	54.
8.4 Bilaga 4 - Intervjuguide till de professionella	56.

1. Inledning

Vi står på en av huvudgatorna i Köpenhamn, Istegade, och ser oss omkring. Det är inte svårt att avgöra vilka de är, kvinnorna längs med husfasaderna som bara står still och stirrar. Någon av dem pillar lite i sin handväska. En annan rättar till kjolen. De är inga Julia Roberts kopior ifrån filmen ”Pretty Women” direkt, ändå är det inte svårt att ta miste på deras outtalade agenda på gatan; de är beredda att erbjuda olika typer av sexuella tjänster för pengar. Och de vet att deras kunder inte gör något olagligt. Inne på sexklinikerna runt omkring dem, under de stora neonskyltarna och bakom den dunkande musiken befinner sig deras medsystrar. Samma typ av verksamhet men ändå under helt olika strålkastarljus.

Inget av det här är vi vana vid att exponeras för i Sverige. I alla fall inte på samma ocensurerade sätt och inte i samma utsträckning. Det kan bero på den sexköpslag som vi införde 1999, men det kan också ha att göra med differentierade diskurser i samhället mellan de båda länderna i avseende på makt, sexualitet och olika typer av marknadsåtgärder kring detta. Eller så handlar det bara om skiftningar i normbildning och olika moraliska förhållningsätt kring aspekter som rör försäljning av sexuella tjänster. Det enda vi vet säkert är att vi vet för lite om hur Sverige och Danmarks olika typer av lagstiftningar i frågan egentligen påverkar de människor som säljer sex. För oss tre skribenter i synnerhet men för det sociala arbetets professionssfär i allmänhet.

En sak kan vi i alla fall konstatera efter våra två månaders forskningsuppehålle i Köpenhamn; Danmark och Sverige är inte så socialpolitiskt ekvivalenta som man kanske, vid första anblicken lätt förleds att tro när man är på tillfälligt besök. De binds ihop med endast några få kilometers bro över Öresund och delar i övrigt många samhällskritiska värderingar. Men det vi tror att många kanske inte reflekterar över trots denna geografiska närhet, är deras etiskt polariserade ställningstagande kring köp och försäljning av sexuella tjänster. I alla fall om man ska utgå ifrån hur Sveriges förbjudande lagstiftning skiljer sig ifrån Danmarks mer liberala inställning. Det är i gränslandet mellan deras likheter och skillnader som vi hoppas kunna finna svaren i vår undersökning. Lagstiftningarna kommer alltså att ligga som ett konsekvent analysfilter över hela jämförelsen.

Det är dock viktigt att redan inledningsvis klargöra att vårt uppdrag inte har varit att värdera om prostitution är ”bra” eller ”dåligt”, skadligt eller utan biverkningar. Vi kommer heller inte att analysera bakomliggande problematik eller försöka bringa ordning i eventuella förklaringsmodeller till prostitutionens uppkomst. Tvärtom, är vi enbart intresserade av kvinnornas perspektiv i frågan då Sveriges kriminalisering stiftades för att främst skydda denna grupp (Kuosmanen 2011).

Kvinnor som säljer sex bör följaktligen inte beskrivas och studeras som en homogen grupp, då prostitutionsområdet präglas av en mängd olika viljor och villkor (Socialstyrelsen, 2007). Vi kommer därav att försöka ta hänsyn till denna mångfald och skapa oss en så nyanserad överblick kring lagarnas påföljder i respektive land som möjligt. Med utgångspunkt i vår övertygelse om att konflikten trots allt bottnar i en socialt förknippad problembild oavsett vilken grupp av kvinnor man tar i beaktning kunde vi inte låta bli att spekulera kring vilka aktörer det egentligen är som berörs? Vad anser dessa kvinnor själva om sin situation? Med avstamp i dessa frågor har vi följaktligen förstätt att just denna rättsorienterade aspekt av problematiken kring försäljning av sex hitintills har fått begränsad uppmärksamhet inom forskningen, troligtvis mycket på grund av etiska hinder.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur Sveriges förbud mot köp av sexuella tjänster respektive Danmarks mer tillåtande inställning, upplevs av kvinnor som säljer sex i vardera land. Genom kvinnors egna röster och med hjälp av professionella på området, vill vi ta reda på hur upplevelser och erfarenheter eventuellt skiljer sig åt när det gäller försäljning av sex med fokus på risk- och skyddsaspekter, rättigheter - och skyldigheter, rådande attityder i samhället samt hur dessa faktorer kan tänkas påverka kvinnornas privatliv.

1. Hur påverkar lagstiftningarna risk- och skyddsaspekter vid försäljning av sex?
2. Hur beskriver kvinnorna och de professionella att lagstiftningarna påverkar kvinnornas förhållande till myndigheter i avseende på rättigheter och skyldigheter samt det stöd som de anser sig behöva?
3. Vilka konsekvenser kan dessa olika typer av lagstiftningar få för kvinnornas egenvärde och självbestämmande?
4. Finns det ett samband mellan dessa olika lagstiftningar och samhällets rådande normer och attityder, och hur ser det i så fall ut?

1.2 Begreppsdefinition

Det vi menar med ”prostitution” är: ”fall där minst två parter köper eller säljer sexuella tjänster mot ersättning (vanligtvis ekonomisk) och att detta utgör en förutsättning för den sexuella tjänsten” (Socialstyrelsen 2007 s. 10). Vi valde att benämna alla kvinnor inom olika typer av prostitutionsområden som ”kvinnor som säljer sex/sexuella tjänster”, eftersom vi anser att ”prostituerad” kan insinuera en offerposition och ofrivillighet, medan ”sexarbetare” tenderar att förknippas med frivillighet. Med ”sexuella tjänster” menar vi följaktligen olika typer av sexuella handlingar som innebär någon form av fysisk beröring. Vi vill redan nu klargöra att vi genom hela uppsatsen kommer att pendla mellan två olika kvinnogrupper: de som på något sätt blir utsatta samt de som har en mer positiv inställning till försäljning av sex. De förstnämnda är oftast de som säljer sex på gatan och de sistnämnda inomhus (Socialstyrelsen 2007). Rose Alliance och SIO (Sexarbetarnas Intresseorganisation) är två organisationer som kämpar för ”sexarbetares” rättigheter. Rose Alliance är en svensk organisation som riktar sig både till de som säljer sex och som tidigare har gjort det, oavsett nationalitet, kön eller juridisk situation. De kämpar även för att få bort det sociala stigma som är förknippat med sexarbete (Rose Alliance 2013). SIO är en dansk organisation som startade 2008 för att sexarbetare skulle kunna gå samman och fungera som en enad röst i samhället. Organisationen arbetar för att minska fördomar mot de som säljer sex genom att låta de själva få komma till tals och ge sin egen syn på sitt arbete. Målet är också att förbättra arbetsförhållandena. De vill att sexarbete ska erkännas som ett vanligt yrke och att sexarbetare på så sätt ska få samma rättigheter som andra arbetstagare i samhället (SIO 2013).

1.3 Bakgrund

Rubin (2002) menar att olika inställningar till sex alltid har genomsträvs av politiska direktiv och uppmaningar, då sexualitet tillsammans med andra mänskliga beteenden är produkter av mänsklig aktivitet. Området har dock varit politiskt omdebatterat i varierad grad under olika

perioder i historien (*ibid.*). I slutet av 1800-talet pågick exempelvis politiska kampanjer i England och USA, där man proklamerade ”renhet” för att utrota prostitution och avskräcka från masturbering, speciellt bland de unga, medan man i mitten av 1900 talet började rikta fokus mot de homosexuella som det stora ”hotet”. Rubin (2002) påpekar att den diskriminering och moralhysteri som florerade under dessa tidsepoker finns kvar än idag. Våra attityder kring bland annat sex och promiskuitet är med andra ord fortfarande präglade av tankar och trossatser ifrån det förgångna och har lämnat spår i form av lagar, social praxis och normativa ideologier kring sexualitet (*ibid.*).

1.3.1 Olika lagstiftningar

De flesta nordiska länder har antagit ett ställningstagande där sex mot betalning inte accepteras, vilket har gjort att man i olika grad har valt att införa sanktioner gentemot den köpande parten (Holmström & Skibrei 2008). Det land som avviker från denna inställning är Danmark, med sin liberala lagstiftning, trots att landet precis som de andra nordiska länderna betraktar prostitution som ett socialt problem (*ibid.*). Inom samtliga länder är också människohandel för sexuella ändamål samt koppleri förbjudet (även om det finns variationer i vad som avses med koppleri (*ibid.*)).

1.3.2 Svensk lagstiftning

Den svenska lag som kriminaliserar köp av sex har länge varit den enda i sitt slag ur ett globalt perspektiv och väckte stor debatt när riksdagen, den 29 maj 1998, beslutade om att införa det föreslagna förbudet med betydlig majoritet bland partierna (Kuosmanen 2011). Ambitionen var att skydda människor från den utsatthet som prostitution kan innebära, såsom exempelvis trafficking, koppleri och våldtäkt (Riksdagen prop. 1997/98:115). Till skillnad från andra länder som också, med olika bevekelsegrunder, valt att reglera eller förbjuda prostitution, vände sig det svenska förbudet direkt mot köparen och inte mot den prostituerade, vilket gjorde lagändringen unik i sitt sammanhang (Kuosmanen 2011). ”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst sex månader” (SOU 2010:49 s. 44) löd bestämmelsen enligt brottsbalken. Lagen kom att träda i kraft den 1 januari 1999 och argumenten för den var många, bland annat såg man prostitution som hämmande för individens möjlighet att utvecklas som människa, och fenomenet ansågs ge upphov till sådana negativa följder i samhället att den borde bekämpas (SOU 2010:49). Sexköpslagen kom att ersättas av en ny straffbestämmelse – *köp av sexuell tjänst* – i 6 kap. 11 § brottsbalken i samband med sexualbrottsreformen år 2005 (*ibid.*). Argumenten som fördes fram var att lagen skulle återhålla majoriteten av kunderna från att köpa sexuella tjänster. Den skulle också verka avskräckande i förhållande till att bli upptäckt som ”sexköpare” inför exempelvis familj och vänner, och även hämma de prostituerades verksamhet (*ibid.*). I Sverige är det också förbjudet med all form av koppleri- och människohandel. Enligt 6 kap 12 §, Brottsbalken står det att ”den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år” (Sveriges Rikes Lag 2013).

1.3.3 Utredning av Sveriges sexköpslag

SOU:s utredning 2010:49 har som syfte att utvärdera tillämpningen av förbudet mot köp av sexuell tjänst och dess effekter. Upphovsmännen proklamerar, att den halvering av gatuprostitution man lyckats uppskatta sedan förbudet aktualiserades, bör ses som en direkt följd av själva kriminaliseringen. Även om mörkertalen säkerligen är höga menar författarna att så länge prostitutionen åtminstone inte ökat så finns där anledning att tro att förbudet ändå spelat en väsentlig roll i förhållande till våra grannländers förhållningsätt där försäljningen

istället, de facto expanderat. Genom att jämföra en relativt oförändrad svensk utveckling under den senaste tioårsperioden i kontrast till de stora likheter som i övrigt föreligger mellan våra nordiska länder anser man det alltså rimligt att anta att prostitutionen skulle ha ökat också i Sverige, om inte förbudet hade funnits (SOU 2010:49).

1.3.4 Dansk lagstiftning

Danmark har, som det enda nordiska land, en liberal lagstiftning kring köp av sexuella tjänster (Holmström & Skibrei 2008). År 1999, infördes en avkriminalisering, vilket innebar att säljaren inte längre kunde bestraffas med böter och fängelse upp till ett år. Denna lagändring hade bland annat föranletts av den kritik som fördes mot den ojämlikhet som rådde mellan kvinnor och män, eftersom kundunderlaget mestadels bestod av det manliga könet som då legalt kunde köpa sex och därmed gå fria från förhandlingen (Socialförvaltningen 2007). Innan 1999, omfattades prostitutionsområdet med strafflagen § 199 kring lösdriveri, där försäljning av sex enbart accepterades som en bisyssla. Denna lag ändrades 1999, då prostitution blev lagligt som huvudsysselsättning med förbehåll att den taxerades (SFI 2011). Prostitution är dock inte ett lagligt yrke i den bemärkelsen, eftersom det fortfarande betraktas som ett socialt problem som skall elimineras. De som säljer sex omfattas därmed inte av den generella arbetsmarknadslagstiftningen, trots att verksamheterna statligt skall beskattas som andra yrken i samhället (Socialförvaltningen 2007). Detta fråntar dem bland annat möjligheten att anmäla sig till arbetslöshetskassan samt möjligheten till att erhålla sjukpenning. I Danmark, likväl som i Sverige är koppleri förbjudet, vilket utifrån dansk kontext beskrivs i § 228 stycke 1 nr. 3 ”Forskellen på at holde bordel og at drive en massageklinik er, at for at der er tale om bordelvirksomhed, må prostitutionen og udnyttelsen af prostituerede have et vist omfang og være forretningsmæssigt organiseret og være undergivet en ledelse” (Socialförvaltningen 2007 s. 84).

1.3.5 Omfattning av prostitution i Sverige och Danmark

Både i den svenska och danska forskningen framgår en svårighet att uppskatta hur stor omfattningen av prostitution är, dels beroende på mörkertal men också för att det krävs en väldigt omfattande stickprovsundersökning för att uppskatta antalet verkamma, då förekomsten är mycket liten (SFI 2011). Trots detta finns det undersökningar där man använder sig av denna metod för att få en bild av prostitutionens omfång. Priebe och Svedin (2012) visade på att 5 % (255 personer) hade med pengar eller annan ersättning, betalat för sexuella tjänster i Sverige. Av dessa var 99 % män och majoriteten hade köpt sex som mest tre gånger. De flesta som hade köpt sex inom de senaste 12 månaderna hade köpt sex fler än tio gånger (*ibid.*). I samma undersökning var det endast 0,7 % (37 personer) som uppgav att de på ett eller annat sätt sålt sexuella tjänster. Det var fler män än kvinnor som hade sålt sex, och det var endast 5,4 % med denna erfarenhet som hade sålt sex under det senaste året (*ibid.*).

En dansk undersökning från 2005 visade att 14 % av 200 000 deltagande män hade någon form av kunderfarenhet i Danmark. 2/3 av dessa hade, med varierad frekvens, köpt sex av kvinnor inom de senaste 12 månaderna (Servicestyrelsen, 2009). I SFI:s rapport (2011) uppskattades antalet klinikprostituerade i Danmark vara 1 633, 595 utländska gatuprostituerade, samt 903 kvinnliga escortprostituerade.

2. Tidigare forskning

Forskningen kring prostitution är omfattande varav en avgränsning var nödvändig. Då vi har jämfört Sverige och Danmark, valde vi att främst fokusera på den forskning som härrör från dessa länder. Vi kommer nedan att presentera den forskning som vi ansåg var mest relevant för vår undersökning i form av olika teman kopplade till vårt syfte och våra frågeställningar.

2.1 Olika förhållningssätt till prostitution

Prostitution i Norden (Holmström & Skilbrei 2008) är en samling av olika svenska, danska, norska, finska och isländska rapporter på prostitutionsområdet. Författarna skriver att prostitution länge har ansetts vara ett socialt problem i de olika länderna i Norden, men att attityderna kring fenomenet och synen på att sälja och köpa sex kan skilja sig åt. I Sverige har diskussionen kommit att bli en jämställdhetsfråga, medan man i Norge och Danmark har haft mer fokus på den transnationella sexhandeln som ett argument för att förbjuda sexköp. I Finland ser man till båda dessa faktorer (Holmström & Skilbrei 2008). Även sociala insatser och förebyggande interventioner skiljer sig åt mellan länderna där man i Sverige valt att lägga fokus på att hjälpa kvinnor och män ut ur prostitution, medan man i Norge, Danmark och Finland istället valt att premiera den så kallade skadereduktionen (*ibid.*).

2.1.1 Förhållningssätt till Sveriges sexköpslag och dess effekter

I förhållande till sexköpslagen och dess effekter visar Socialstyrelsens undersökning (2007), att åsikterna skiljer sig åt. Vissa anser att sexköpslagen är till hjälp vid arbetet för att motverka prostitution, medan andra menar att den mestadels har genererat risker. Lagens förespråkare försvarar förbudets fokus på efterfrågan som det grundläggande problemet, eftersom man anser att kriminaliseringen i sig kan fungera avskräckande, både för säljare och köpare. Dessa politiska språkrör hoppas också att sanktionen på sikt även rent praktiskt ska kunna begränsa möjligheterna att prostituera sig vilket i sin tur kommer bidra till en minskning av fenomenet (Socialstyrelsen 2007). Andra argument som tas upp i undersökningen är att lagen skulle göra det lättare för de som säljer sex att bli tagna på större allvar vid exempelvis misshandel. Det finns dock de som motsätter sig detta och menar att det redan finns lagar som reglerar dessa övergrepp och påstår att sexköpslagen har lett till att mötesplatsen sker mer i skymundan eftersom kunden inte vill bli upptäckt (*ibid.*). Andra nackdelar som tas upp är att den inte ger ett bra rättsskydd och har bidragit till en otydlighet kring skattereglerna, vilket skapar en rädsla hos de som säljer sex inför att kontakta myndigheter. Tabuläggningsen är också något som problematiseras då man menar att "horstigmat" sannolikt skulle fortsätta att existera även utan en lagstiftning (*ibid.*).

2.1.2 Attityder till sexköpslagen

När det gäller attityder och förhållningssätt till prostitution, visar Holmström och Skilbreis undersökning 2008 på att de flesta av svenskarna stödjer sexköpslagen även om det är en minoritet som tror att den rent konkret kommer att lyckas minska prostitutionens omfattning. Kuosmanen (2008) skriver också att attityderna dessutom har förändrats efter det att förbudet trädde i kraft. År 1996 ansåg majoriteten, 67 %, att det inte är kriminellt för en man att köpa sex av en kvinna och att stödet för lagen därmed, vid denna tidpunkt, var förhållandevis svagt. År 1999 hade det dock redan skett en procentuell ökning då 76 % nu hade kommit att ställa sig bakom förbudet mot köp av sexuella tjänster (*ibid.*). Även i SOU (2010:49) menar författarna att den påtagliga attitydförändring som skett här i Sverige – och som enligt utredningens upphovsmän saknar likvärdig motsvarighet i Danmark och Norge – måste tolkas

som att förbudet i sig, oavhängigt andra eventuella konsekvenser, i alla fall haft en betydande normativ effekt.

2.1.3 Attityder till prostitution i Danmark

Bjønness (2008a) skriver att de danska medborgares attityder är polariserade. Debatten kring prostitution kan å ena sidan betraktas som ett socialt problem, där samhällliga åtgärder skall sättas in för att minimera de negativa följderna som prostitutionen kan innebära, men det finns också de som menar att det fria valet och acceptans gentemot prostitution skall vara i fokus (*ibid.*). De kampanjer som har förts fram av bland annat kvinnoorganisationer och politiska partier har varit överens om att prostitution är ett socialt problem, där kvinnan betraktas vara utsatt med risk för att bli utnyttjad. Utifrån denna bakgrund menar olika samhällsorgan att införandet av ett förbud mot sexköp tillsammans med andra sociala resurser, skulle verka för att dessa skador skulle minska. Bjønness (2008a) pekar på att det finns en brist i prostitutionsdebatten, eftersom det saknas hänsyn inför fenomenets komplexitet då samtligas perspektiv inom denna sfär bör tas i beaktning. Såsom läget ser ut idag, kan resonemang kring prostitution upplevas som främmande för de som själva har erfarenheter på området (*ibid.*).

2.2 Risk - och skyddsaspekter

Det finns grupper inom prostitutionsområdet som är mer utsatta än andra, där gatuprostituerade svarar för den variant av sexförsäljning som i störst utsträckning fått erfara våld och övergrepp (Socialförvaltningen, 2007). Den andra danska undersökningen SFI (2011) visar på att, i förbindelse med alla typer av kundmöten, har 20 % av de tillfrågade erfarenheter av otrygga och gränsöverskridande köp- och säljsituationer där man tvingats gå med på något som man inte önskar, och 18 % har en eller flera gånger under 2010 upplevt våld i samband med en kundkontakt. För att lättare kunna hantera våldsövergrepp och psykiska påfrestningar, använder sig en del av alkohol och droger som en flyktväg, det vill säga ett sätt att ”stänga” av sina känslor (Socialförvaltningen 2007). Även den svenska undersökningen ”Vägen ut” av Hedin och Månsson (1998) som förvisso gjordes innan lagen trädde i kraft, visar på att de flesta med erfarenhet av gatuprostitution någon gång, i olika grad, har varit utsatta för våld. Författarna menar att kvinnorna bortser från sina egna behov för att kunna tillfredsställa kundens. Exempel på risker som kvinnorna på gatan utsätts för, i förhållande till de som säljer sex på kliniker eller via eskort, är bland annat att förhandlingarna där sker mer skyndsamt, vilket Hedin och Månsson (1998) menar beror på att köparen inte vill bli upptäckt. Eftersom tiden är begränsad måste kvinnan snabbt bestämma sig för huruvida hon ska genomföra tjänsten eller inte, utan att göra kunden missnöjd eller väcka aggression (*ibid.*).

2.3 Stigmatisering och hemlighetsmakeri

2.3.1 I Danmark

I Danmark har man som mål att eliminera prostitutionen då den betraktas som ett socialt problem med skadliga konsekvenser för de berörda på området (Socialförvaltningen 2007). Detta är något som Bjønness (2008b) menar har gett ett onyanserat förhållningssätt till de prostituerade i samhällsdebatten, eftersom det finns en avsaknad av andra relevanta perspektiv. Socialförvaltningen (2007) skriver att prostitution ofta är förknippat med stigmatisering. Författarna menar att en del kvinnor redan från början har en marginaliserad ställning i samhället, men att prostitutionen i sig, påverkar deras sociala ställning än mer negativt. Redogörelsen tar upp kvinnornas dåliga psykiska mående på grund av de ständiga lögner som de måste bära på inför sin omgivning. Detta leder till att många kvinnor måste

leva ett dubbelliv, där rädslan av att bli avslöjad väger tyngre än att berätta sanningen om att de prostituerar sig (*ibid.*). Även den andra danska undersökningen SFI (2011) visar att närapå alla informanter, oavsett prostitutionsarena, upplever stigmatisering på samtliga nivåer i samhället. De allra flesta hemlighåller sin försäljning av sexuella tjänster och ungefär hälften av de prostituerade anger att de har psykiska symptom såsom depression och koncentrationssvårigheter (*ibid.*). Offerstämpeln och den moraliska fördömsen av prostitution, från samhällets sida, genomsyrade nämligen samtliga element i deras vardag. Detta sker genom såväl lagstiftningens inverkan, som offentliga myndigheters diskriminerande hantering av prostitutionsärenden, mediernas onyanserade framställning av fenomenet, samt det förebrående oförstånd man upplevde inom familj- och vänskapskretsen (*ibid.*). Under de intervjuer som genomfördes inför Socialförvaltningens undersökning 2007, menade kvinnorna med prostitutionserfarenhet att det är själva stigmatiseringen som sätter de djupaste spåren rent psykologiskt. Kvinnorna uttrycker en bristande respekt från de myndigheter som de kommer i kontakt med, där de får en känsla av att deras människovärde reduceras i mötet, vilket enbart bottnar i det faktum att de prostituerar sig. Något som Olsson (2007) tar upp som en nackdel för sexsäljarna i Danmark är att de, till skillnad från resten av befolkningen, inte har rätt till exempelvis sjukersättning, fackförening, pension och försäkring, men att de ändå blir jagade av Skatteverket.

2.3.2 I Sverige

Även den svenska undersökningen av Socialstyrelsen (2007) visar på att det finns en offerstämpel som samhället tenderar att sätta på de som säljer sex och att denna stigmatisering följaktligen kan bidra till ett kränkande och nedvärderande bemötande. De som säljer sex får också ofta negativa reaktioner om de ställer upp i debatter (speciellt om de inte själva upplever sig vara ett offer eller utnyttjade), vilket också kan leda till kränkning av dessa personer (*ibid.*). Så gott som alla informanter i undersökningen med någon form av prostitutionserfarenhet upplever att de inte får gehör eller tillåts ta plats. De anser även att de inte blir korrekt uppfattade i den samhällsdebatt som berör ämnet då de ofta säger sig bli missuppfattade av en omgivning som många gånger likställer prostitution med människohandel, utnyttjande och missbruk. Olsson (2010) skriver att de personer som säljer sex ofta är skeptiska gentemot myndigheter, vilket han menar både kan handla om negativa upplevelser samt det stigma som finns i samhället mot de personer som säljer sex. Han menar vidare på att detta stigma kan leda till att personer som säljer sex, får ett ökat avstånd till den hjälp som alla människor har rätt till att få.

2.4 Kvinnans sexualitet och offerstämpeln

Bjønness (2008b) skriver att kvinnans sexualitet sällan tas i beaktning i forsknings sammanhang, vilket hon menar kan förstås utifrån den patriarkala struktur, där kvinnan historiskt sett betraktas som ett objekt och därmed ett offer. Synen på prostituerade kvinnor som väldigt annorlunda i jämförelse med andra kvinnor, lever kvar än idag, vilket hon menar påverkar de professionellas arbete med dem eftersom stigmatiseringen alltid är närvarande. Även Agustin (2007) skriver att den traditionella könshandelsdebatten kretsar mycket kring huruvida sexindustrin som fenomen, rent generellt, bör ses som våld emot kvinnor eller som en produkt av människors individuella, aktiva val och rent av kan betraktas som ett yrke. Hon menar att när det gäller att exempelvis bedriva vandrарhem, tigga eller arbeta som städerska så uteblir den moraliska paniken och ofta också eventuell hjälp till bättre socioekonomiska livsbetingelser. Så fort det blir tal om prostitution däremot, om tjänster förknippas med sex och närhet, blir själva saluföringen av sina egna förmågor genast betraktad i ett annat ljus (*ibid.*). Denna grupp hamnar direkt i kategorin ”passiva offer som

behöver hjälpas och räddas” och det finns, enligt författaren, lite förtroende för dessa kvinnors kapacitet att som vuxna, myndiga personer, fatta adekvata beslut (Agustin 2007 s.39). I den mediala debatten användes ofta ord och begrepp som lidelse, tvång och förtryck som argumentationsgrund till föregående trossats. Termer som enligt Agustin (2007) inte alltid synkroniserar med aktörernas egna definitioner av sig själva. Hennes poäng bygger på att den verkliga problematiken snarare handlar om att dessa kvinnors offerbetingade roller, oavsett bevekelsegrund och psykiska hälsa, bryts ner och betraktas som identiteter snarare än prostitutionsutövande människor. Prostitution blir därmed inte något man *gör* utan något man *är* (Augustin 2007).

Vi kan se ett liknande resonemang hos Dodillet (2009) då hon menar att kvinnor ofta har problematiserats utifrån en till synes statisk ”offer” term som ursprungligen härrör ifrån religiösa ritualer förr i tiden. På samma sätt som man skulle offra gåvor till gudarna betraktades kvinnor i prostitution som sexuella tjänare, enbart ämnade att tillgodose människens behov (*ibid.*). Hon menar dock att det idag finns två, något mer nyanserade sätt att se på begreppets innebörd även om de skiljer sig ganska distinkt ifrån varandra; antingen antas man vara en passiv, oskyldig givare eller en aktiv, medveten förhandlare. Dodillet (2009) hävdar att det var det förstnämnda synsättet som låg till grund för den svenska riksdagens beslut om att kriminalisera kunderna. Man ville skydda kvinnorna från att eventuellt falla offer för brott i form av vanmäktig utsatthet, våld eller opåverkbara öden. Det finns dock, enligt Dodillet (2009), en risk med att dra alla över en kam på det här viset eftersom denna lagstiftning inte alltid behöver överensstämja med de prostituerades egen syn på sig själva som utsatta och i behov av hjälp då många sexarbetare faktiskt inte känner sig som offer över huvudtaget. Hon tolkar det som att politikerna väljer att se det som brist på kunskap *hos* dessa kvinnor snarare än deras egen brist på kunskap *om* dessa kvinnor.

2.4.1 Den heterogena gruppen

Kvinnor som säljer sex är inte en homogen grupp (Socialstyrelsens, 2007). Socialstyrelsens rapport pekar på att det finns stora skillnader i villkor och motiv för personer som säljer sex, beroende på vilken position man har i den så kallade ”prostitutionshierarkin”. Hedin och Månsson (1998 s. 147) skriver att ”ju högre upp i könshandelshierarkin man kommer, desto mindre synlig blir prostitutionen”. Denna prostitutionshierarki menar också Olsson (2007) är framträdande i Danmark. Hans resultat visar på att det är en stor konkurrens bland kvinnorna i sexindustrin och att den danska marknaden har en tydlig hierarkisk struktur. Högst upp, där de stora pengarna finns, ligger klinikerna och inom dessa är de skandinaviska kvinnorna högst rankade (*ibid.*). Enligt Olsson (2007) kan det vara svårt att komma in på den delen av den danska marknaden och det finns stora skillnader i hur arbetsmiljön ser ut i avseende på antal arbetstimmar, kunder och lön. Om man jämför med kvinnor som säljer sex på gatan så blir det uppenbart hur villkoren ser olika ut. Vid sidan av detta så visar Socialstyrelsens rapport (2007) att ekonomin spelar en väsentlig roll, somliga behöver tjäna pengar för sitt uppehälle, medan andra gör det mer sporadiskt vid sidan av annan sysselsättning för att dryga ut bankkontot. Detta kan vi se är detsamma i den danska undersökningen SFI från 2011. Rapporten visar följaktligen att behovet av pengar är den i särklass vanligaste inkörsporten för all form av prostitutionsdebut samt det primära motivet för att sedan fortsätta sälja sex. Intäkterna i sig eftersträvas däremot av olika anledningar. Det kan handla om att subventionera ett missbruk, finansiera studier, försörja sin familj i utlandet eller helt enkelt maximera ett liv i lyx. Utöver behovet av pengar, var det många som angav att även sexuell nyfikenhet kan vara en bidragande orsak till själva debuten (*ibid.*). Enligt Socialstyrelsens rapport (2007) finns det somliga med erfarenhet av att sälja sex som känner att de gör något meningsfullt och/eller för att uppnå sexuell tillfredsställelse, men också de som i motsats till

detta anser att prostitution inte överhuvudtaget handlar om sexualitet utan rent av anses vara skadligt och nära förknippat med människohandel. Dessa polariserade förhållningssätt gör att sexsäljare inte ens säger sig tillhöra samma bransch (*ibid.*). Vissa kallar sig för "sexsäljare" medan andra föredrar "escort" eller "prostituerad" och det finns till och med några få som använder sig av "hora" eller "glädjeflicka". Även ytterligare en dansk undersökning Socialförvaltningen (2007) skriver att det finns prostituerade som har erfarenheter av positiv karaktär, bland annat den ekonomiska friheten. Det finns också de som uttrycker en stolthet inför arbetet.

2.5 Är det ett eget val?

Det finns de som är negativa till prostitution och har svårt att se att det någonsin skulle kunna bygga på frivillighet då prostitutionen närapå uteslutande innebär skadliga konsekvenser för dem (Socialstyrelsen 2007). De anser att det inte kan likställas med vilket yrke som helst, utan betraktar prostitution snarare som ekvivalent med misshandel eller våldtäkt. Men det finns också en del informanter i Socialstyrelsens rapport (2007) som hävdar att det faktiskt handlar om ett fritt val och att det inte är skadligt, utan att det för dem enbart innebär positiva konsekvenser. Dessa olika grupper diskuterar också Hedin och Månsson (1998). De skriver att trots de negativa aspekter som tas upp med att sälja sex på gatan så finns det också kvinnor med betydligt godare upplevelser. Kvinnorna i studien tar bland annat upp förnimmelser av frihet, känslan av att vara eftertraktad av kunderna och den makt som kommer av att ha kontroll över situationen. Dessa kvinnor känner sig varken förtryckta eller utnyttjade (Hedin & Månsson, 1998).

2.5.1 Kvinnan som aktivt handlande subjekt

Dodillet (2009 s. 541) menar att fokus bör ligga på synen att människor är "aktivt handlande subjekt" för att kunna minska sociala orättvisor och uppnå jämlikhet. Hon menar att när man ser människor som inkapabla och svaga, riskerar detta förhållningssätt att leda till diskriminering och förmynderi, vilket minskar vår förmåga att reflektera kring deras situation. Även om man ser sexsäljare som handlande subjekt så innebär det inte att man förnekar de nödsituationer som många av dessa befinner sig i, det ena behöver inte utesluta det andra. Dodillet (2009) problematiserar också intimitet-begreppet och opponerar sig emot att sex som inte bygger på kärlek och intimitet är skadligt. Om man som samhälle negligerar sexsäljande kvinnors egna erfarenheter tenderar man att ge en bild av de prostituerade som "de andra" vilket återigen bidrar till den stigmatisering och diskriminering man egentligen vill undvika. Det finns en ordning, en maktstruktur i varje givet möte mellan olika människor, och författaren menar att inget samhälle kan fungera utan dessa maktstrukturer då de alltid är närvarande. Oavsett vilken lag som styr socialpolitiken får man inte glömma bort att ta hänsyn till de normer och sociala regler som finns i ett samhälle. Hon menar att istället för att minska prostitutionen så måste vi öka medvetenheten om "dess normerande strukturer och att övervinna dess förtryckande aspekter" (Dodillet 2009 s. 549).

2.5.2 Behöver alla hjälp?

Agustin (2007) tror inte på en värld utan gränser, men är starkt kritisk till hur dagens systemlösningar stämplar människor som antingen lagliga eller olagliga. Hon menar att samtidens växande medelklass lätt tenderar att se sin egen livsföring som norm och därmed också de med mandat att kontrollera, råda, disciplinera och hjälpa andra som faller utanför denna. Med en postkolonial och en socialkonstruktivistisk teoriram problematiserar Agustin (2007) just detta förhållande; skärningspunkten mellan sexsäljande kvinnors hjälpbehov och socialarbetarens egna behov av att hjälpa. Mer privilegierade kvinnor vill visa att de bryr sig

om de mindre beskaffade men, menar Agustin (2007), hjälp bör inte alltid likställas med altruism utan kan även ses som ett sätt att kontrollera en aktivitet i samhället som inte anses passa in i den strukturella ordningen. Själv understryker hon, i enlighet med Dodillet, kvinnors mer emancipatoriskt orienterade rättighet att själva få äga sin egen definition av sig själva. Hon dementerar dock i sin forskningsansats, att detta resultat inte ska uppfattas som ett ideologiskt ställningstagande, men att den motsatta, betydligt mer offerinspirerade motpolen inte heller bör nyttjas med högre etisk legitimitet.

2.6 Avslutande tankar kring tidigare forskning

Den forskning som vi ovan har presenterat har mestadels fokuserat på vilka effekter lagen haft i förhållande till nyrekrytering och allmänna attityder inom prostitutionsdebatten. En del undersökningar har dock, i enlighet med vår studie, också intresserat sig för de omdiskuterade parternas egna erfarenheter och hur de som säljer eller har sålt sex, i såväl Sverige som Danmark, faktiskt förhåller sig till sin egen situation. Det vi menar gör vår undersökning unik är vårt fokus kring hur ländernas olika lagstiftningar faktiskt påverkar dem. De områden som uppkommer i den tidigare forskningen såsom exempelvis stigma, hemlighetshållande och den fria viljan har snarare relaterats till prostitution som fenomen och inte varit kopplade till konsekvenser av lagstiftningarna. Detta vill vi få en fördjupad kunskap om i vår studie, dels genom kvinnornas egna röster, men också med hjälp av professionella på området.

3. Teoretiska perspektiv

Utifrån flera teman vid intervjuerna blev stigmat teorin ett naturligt perspektiv, och eftersom vi pendlar mellan två grupper av kvinnor – de som på något sätt blir utsatta i sin prostitution, och de som har en positiv inställning till försäljning av sex – uppfattade vi olika aspekter av empowerment som viktiga. Detta för att på bästa sätt komplettera stigmat teorin, samt tolka kvinnornas polariserade upplevelser. Tankar kring sexualitet är också något som ständigt närvarar i våra informanternas utsagor och för att kunna analysera utsagor av denna karaktär på ett rättfärdigt sätt har vi valt att även presentera sexualitet som ett grundbegrepp i denna teoridel. Det finns många teorier om sexualitet, men vi har dock valt att fokusera på en sexualpolitisk aspekt av begreppet som Rubin (2002) presenterar. Detta med anledning av att hon problematiserar sexualitet som något som är tätt förbundet med stigmatisering.

3.1 Stigma

Begreppet stigma härrör från antikens Grekland, där människor som ansågs vara ”normala” i samhället, fysiskt ”märkte” andra människor som på något vis var avvikande från den rådande normen (Goffman 1972). Det kunde handla om individens moral som omgivningen bedömde annorlunda och mindre värd, vilket är den del av stigmat teorin som blir mest relevant i vår undersökning. Goffman menar att det är samhället som bestämmer hur individerna skall kategoriseras och vilka individer som hör till vilken grupp. Detta innebär att samhället värderar och kategoriserar egenskaper i form av vad som är primärt normalt och önskvärt, men därmed också vad som anses vara onormalt och förkastligt hos individen. Detta tänker vi skulle kunna vara de olika åtgärder som finns för att eliminera prostitution såväl i Sverige som i Danmark.

När vi tillskriver specifika egenskaper hos en människa, menar Goffman att det rör sig om människans *virtuella*, dvs. icke verkliga, sociala identitet, eftersom den konstrueras av omgivningen och de förväntningar som finns. Om en människa avviker i sin karaktär utifrån den kategori som denne ingår i, exempelvis om en kvinna säljer sex, så betraktas denna avvikande egenskap som ofördelaktigt och mindre värd i de ”normalas” ögon, enligt Goffman. Det räcker således med att personen ifråga endast har en specifik avvikande egenskap som omgivningen inte kan undgå att uppmärksamma, för att detta ska medföra att den ”normala” drar sig undan utan att se till de resterande egenskaper. Denna stämpling medför ett stigma (Goffman 1972).

Då de ”normala”, enligt Goffman, ser de stigmatiserade som mindre mänskliga utövar de diskriminerande åtgärder, vilket leder till en förminskning av dessa individers livsmöjligheter. Dessa olika former av diskriminerande åtgärder behöver inte ske avsiktligt, men är väldigt effektiva och lägger grunden för stigmat teorin. Motviljan gentemot dessa personer bygger på flera aspekter som skiljer de avvikande mot de ”normala”. Detta kommer till uttryck i språket då vi tilltar olika stigmat termer för att benämna dessa personer, vilket kvinnor som säljer sex utsätts för när de blir stämplade som ”horor” och ”offer”. Resultatet blir då i slutändan att det inte endast rör sig om enbart en avskiljande aspekt utan man tillskriver samtidigt personen, med hjälp av dessa termer, även andra oönskade egenskaper, hävdar Goffman (1972).

Goffman gör skillnad på en *misskrediterad* och *misskreditabel* person. Den misskrediterade personen, menar författaren, tar förgivet att omgivningen redan vet om hans/hennes avvikelse eller att den är uppenbar vid första mötet. Personen har på så sätt ett ”synligt” stigma. Stigmats *visibilitet* är dock inte lika tydlig hos en misskreditabel person, då denne snarare bär

en övertygelse om att omgivningen varken känner till eller lägger märke till hans/hennes olikhet. Han menar att det är viktigt för den misskreditabla att samverka med de ”normala” och att mötet inte påverkas av det som avviker eller att detta inte blir uppmärksammat av den andre. Om den stigmatiserade lever i förvissningen om att hans/hennes olikhet inte är bekant hos andra sedan tidigare eller inte observeras av omgivningen vid första anblick, så menar Goffman att det blir viktigt för denne att försöka undanhålla sitt stigma så långt det är möjligt. Detta innebär att den stigmatiserade personen vid varje möte, behöver bestämma sig för att antingen dölja eller berätta om det som avviker (Goffman 1972). Vi tänker att kvinnor som säljer sex kan ingå i denna kategori av människor då deras osynliga stigma gör det möjligt för dem att undanhålla det.

Att ha ett stigma och veta att man inte helt och hållet accepteras i samhället trots att man själv känner sig fullt normal, medför, enligt Goffman, att skamkänslan hela tiden är närvarande. Han menar dock att de finns de personer som tycks vara oberörda av det faktum att de inte uppfyller de förväntningar och krav som ställs på dem. Dessa avskärmas från samhället till följd av sitt stigma men ser sig själva som fullt normala och anser istället att det är omgivningen som inte är riktigt mänsklig. Denna motmakt kan härledas till de kvinnliga aktivister som går emot samhällets bild av dem som ”mindre mänsklig” genom att öppet stå fram som ”sexarbetare”.

Fördomarna riktar sig inte enbart mot enskilda personer utan mot hela grupper inom dessa kategorier (Goffman 1972). Detta innebär, enligt författaren att man tillskriver personer egenskaper som denne inte nödvändigtvis måste ha. När den stigmatiserade personen hamnar i ett fack som personen i fråga inte själv kan identifiera sig med, kommer dess verkliga identitet inte till känna hos omgivningen, vilket leder till ett bemötande som bygger på felaktiga grunder från de ”normalas” sida (*ibid.*). Det finns på så sätt en skillnad mellan den stigmatiserade personens *virtuella* och *faktiska* identitet och när denna skillnad blir uppenbar eller bekant så försvagas personens sociala identitet. Detta leder till en ensamhet då personen avskärmas både från sig själv och samhället som inte accepterar honom/henne (*ibid.*). ”De egna” är däremot en kategori av människor med samma stigma, vilka sympatiserar med den stigmatiserade och ser personen som mänsklig och ”i grund och botten” normal. Detta är viktigt för den stigmatiserade så till vida att man tillsammans med likasinnade, kan ge varandra vägledning och internt stöd. Dessa relationer, menar Goffman, också kan få den stigmatiserade personen att känna sig ”som hemma” och framförallt godtagen och accepterad. Han menar att sökandet av gemenskap kan leda till skapandet av riksomfattande organisationer för personer med samma stigma, som vi i vår studie kan koppla till den typ av social mobilisering och aktivt ställningstagande som Rose Alliance och SIO är exempel på.

Goffman skiljer på olika avvikelsegrupper och menar att sociala avvikare kan vara just prostituerade. Han menar att dessa kollektivt förnekar den sociala ordningen i samhället och följer inte de ”godkända” banorna som samhället erbjuder. Man kan säga att de gör revolt mot samhället genom att inte enbart och passivt förlika sig med att de inte är jämställda med ”de normala” utan till och med definierar sig själva som bättre. De anser också många gånger att det liv de lever är bättre än det ordningsmässiga liv de annars hade kunnat leva (Goffman 1972).

3.2 Sexualitet

Enligt Rubin (2002), finns det olika sätt att se på sexualitet. ”Sex negativity” är en syn inom

den västerländska kulturen där sex anses vara en farlig, destruktiv och negativ kraft. Sex får endast genomföras inom äktenskap med förökning som syfte (*ibid.*). Inom detta perspektiv ser man på sex med misstänksamhet och sexuella beteenden anses vara dåliga om det inte finns särskilda anledningar till dem, varvid kärlek är den mest acceptabla beståndsdel. Man rangordnar sexuella aktiviteter i en form av hierarki där inomäktenskapligt heterosexuellt sex, i syfte att föröka sig, ensam är i topp. Sedan följer, enligt författaren sex inom monogama heterosexuella förhållanden, följt av nästan alla andra heterosexuella. Långt ned i denna ”erotiska pyramid” finner man vår målgrupp i form av sexarbetare och prostituerade (Rubin 2002). De personer som hamnar högt upp i denna rangordning blir prisade med respekt samhälleligt stöd, laglighet, social och fysisk rörlighet, god psykisk hälsa och materiella fördelar medan de som hamnar långt ner på skalan antas lida av psykisk sjukdom, vara ökända och/eller kriminella. Dessa individer har en begränsad social och fysisk rörlighet, får inget samhälleligt stöd och riskerar dessutom att underkastas en mängd olika ekonomiska sanktioner. De blir stämplade med ett bestraffande stigma vilket bottnar i den västerländska religionen (*ibid.*).

Vi präglas ständigt och ibland omedvetet av idéer som bygger på att erotisk variation är farlig, ohälsosam, fördärvande och ett hot för allt och alla (Rubin 2002). Samhället formar bilden av att det finns ett slags optimalt sätt att ha sex på vilket alla uppmanas följa. Rubin menar att de flesta människor har svårt att förstå hur deras eget sexuella utövande kan ses som skadligt och dåligt hos någon annan, på samma sätt som de å andra sidan kan dementera andra former av sexualitet som något förkastligt, skadligt och osunt som i sin tur kanske älskas och uppskattas av någon annan. Författaren menar vidare att människor utifrån dessa premisser tenderar att reproducera bilden av sin egen sexualitet och vad de gillar att göra sexuellt som något generellt gångbart som borde fungera för alla.

Det stigma som personer med avvikande sexualitet blivit förknippade med utgör svårigheter i vardagen (Rubin 2002). De har oftast en ansträngd relation till sin familj, blir sämre bemötta i olika former av sociala sammanhang, får ofta erfara svårigheter vid kontakter med myndigheter och andra offentliga möten och tycks dessutom inte ha samma tillgång till rättssystemet i form av polisskydd o.s.v. (*ibid.*). Hon menar dock att det finns en skillnad i hur mycket stigmat påverkar dig beroende på om du är en rik, vit och manlig ”pervers” eller om du är en fattig, svart och kvinnlig ”pervers”. Den förstnämnda brukar bli klart mindre påverkad av stigmat (*ibid.*).

Enligt Rubin (2002) så förstärker sexlagar stigmat. Hon menar att lagar som förbjuder ett samspel mellan pengar och sex, gör att sexarbetare blir mer såbara för utnyttjande och får sämre arbetsförhållanden då den underliggande kriminaliteten kring sexorienterade verksamheter gör att den är marginell och underutvecklad. Enligt Rubin skulle en legal marknad göra så att sexarbetarna kunde organisera sig, kräva bättre betalt, få bättre arbetsmiljö, större kontroll varvid stigmat på så vis också skulle minska.

Rubin (2002) menar att samhället som rättfärdigar kriminalisering av prostitution osv. inte bara betraktar denna typ av sexualitet som ett hot mot människors individuella hälsa utan mot hela civilisationen i stort i form av privat och nationell säkerhet. Däremot kan själva aktiviteterna i sig vara harmlösa. Problematiken bottnar i hur de rent strukturellt kan ”leda” till farliga situationer för den enskilde, vilket anses räcka som argument för en kriminalisering (*ibid.*). Författaren hävdar att så länge som det inte finns en diskurs om garanterad grundläggande frihet vad gäller sexuella aktiviteter och uttryck så kommer det alltid att finnas en kamp mot sexköpslagar.

3.3 Empowerment

“... the means by which individuals, groups and/or communities become able to take control of their circumstances and achieve their own goals, thereby being able to work towards helping themselves and others to maximise the quality of their lives.”, är Adams (2003 s. 8) definition av empowerment. Begreppet lanserades på 60- och 70-talet av radikala aktivister sprungna ur feministiska rörelser och black power -ideologier och syftade till att mobilisera grupper av människor som på olika sätt var förtryckta eller utsatta (Askheim & Starrin 2007). Upphovsmännen menade att det var dags att bryta gamla dominerande föreställningar om människor som passiva, okunniga och i behov av styrning (*ibid.*). Kampen för jämställdhet och rättvisa blev det centrala och själva idén fungerade som en reaktion mot såväl staten som myndigheter inom den offentliga sektorn. Idag har empowerment, utöver denna mer politiska och kollektiva inriktning, även kommit att inkludera ett mer individuellt självförverkligande (Payne 2008).

Att försöka reda ut exakt vad empowerment egentligen innebär är inte lätt. Begreppet kan ges olika tolkningar, definitioner och översättningar beroende på företagsens teoretiska ursprung och ämnestillhörighet (Moula 2009). Ofta brukar man förknippa dess essens med makttagande och delaktighet (Blanchard, Carlos & Randolph 1997) och teorin utvecklades ursprungligen för att implementera radikala målsättningar, inte minst inom juridiska miljöer (Payne 2008). I Sverige använder man ofta begreppet ”egenmakt” som en språklig motsvarighet vilket bygger på tesen om att makt som fenomen inte kan ges bort utan endast erövrar. Det handlar alltså om att aktivera och stimulera den makt varje individ redan besitter (Moula 2009). Centrala komponenter i denna process, såsom kontroll, kapacitet och självtillit, integrerar dock kunskaper från flera skilda discipliner även om begreppets kärna som sagt bottnar i den social- och normkritiska kamp som vi valt att lägga störst fokus på i vårt analysavsnitt (Askheim, 2007). Genom att marginaliserade och utstötta grupper med liknande erfarenheter förenar sig kan de, liksom Rose Alliance i Sverige och SIO i Danmark bilda motmakt gentemot överordnat förtryck. Grundelementet i denna motmakt bygger nämligen på ”gemensamt handlande” (*ibid.*).

Utifrån det som framkommit i vår tidigare forskning anser inte alla kvinnor att de behöver bli hjälpta utan har, precis som upphovsmännen till teorin, själva lagt beslag på makten genom att; utveckla sina kapaciteter och sitt självförtroende (Payne 2008). Denna dimension av perspektivet bygger alltså på tanken om att alla människor har förmågan att själva definiera sina egna behov och problem samt utveckla handlingsstrategier för att i sin tur även lösa dem (*ibid.*). Ofta innefattar denna medvetenhet såväl det specifika målet i sig men också processen dit vilket kan generera en känsla av delaktighet och stolthet eftersom man tillåts ta ansvar över sin egen situation (Blanchard et al. 1997). Oavsett olika empowerment inriktningar och deras separata särdrag och fokusområden så delar de alla en positiv syn på människan som ett i grunden aktivt och handlande subjekt som vet sitt eget bästa.

Enligt Lees (2001) utgör de grundläggande elementen med empowerment nämligen social rättvisa, ökad trygghet och större politisk och social jämlikhet via ömsesidigt stöd och kanske framförallt kollektivt lärande (Payne 2008). Kondrat (1995) betonar vidare vikten av att finna generella mål och menar att hela tanken med empowerment kräver att man noga tar ställning till vems kunskap som egentligen är viktigast i varje specifik situation (Payne 2008). Carabine (1996) resonerar på liknande sätt i avseende på relationen mellan sexualitet och makt men understryker också vikten av att förstå att en persons identitet aldrig är någonting fast eller

fixerat (Thompson 2007). Olika människor kommer därav att söka empowerment utifrån olika bevekelsegrunder beroende på deras olika identiteter i olika skeenden i livet (*ibid.*).

Detta är en viktig infallsvinkel av empowerment eftersom man med dessa teoretiska glasögon ser människor som fria och självständiga (Askheim 2007). Individen utgör den enhet som politiken ska byggas upp kring varvid samhället därav blir en samling sociala arrangemang som realiserar och tillgodoser individuella önskemål eller krav (Andersen et al. 2003). Oavhängighet och autonomi för den enskilda individen blir på så vis grundläggande principer inom teorin (Askheim 2007). I förhållande till vår studie blir de aspekter av begreppet som problematiserar viljan och förmågan att fatta egna beslut utan någon annans ledning av extra stor vikt då detta resonemang berör de kvinnor som av fri vilja valt att sälja sex. Det handlar om de valmöjligheter som uppstår i gränslandet mellan struktur och autonomi, eller som Alsop, Bertelsen & Holland (2006) kallar det; "agency". När det gäller problematiken kring frivilligprostitution anser vi att denna agens blir högst relevant i avseende på den lagstiftning de är ämnade att underkasta sig, då den fungerar som en medveten, aktionsorienterad motståndskraft gentemot maktstrukturer i samhället (*ibid.*). Croft & Beresford (1994) menar att detta synsätt som inbegriper deltagande är av stort värde genom att människor både vill och har rätt att vara engagerade i beslut och åtgärder som rör dem själva (Payne 2008). Teorin innebär en vision om solidaritet och social mobilisering. Om rätten att få vara annorlunda (Andersen et al. 2003). Författarna skriver att förutsättningen för att människor ska kunna praktisera denna "annorlundahet" och få möjlighet att ge uttryck för sina individuella särdrag bygger på att de ska få samma tillgång till samhällets resurser som alla andra.

Sammanfattningsvis kan man säga att empowerment som strategi syftar till att en individ i en organisation, stat eller på privata premisser ska känna att denne har makt över sin egen situation, sina arbetsuppgifter sin närmiljö osv. (Askheim 2007). Handlingar som bygger på empowerment måste på så vis vara *självstyrda* (Payne 2008). Inom organisations- och beteendepsykologi användes begreppet "inlärld hjälplöshet" ofta som en motsats till denna egenmakt, vilket i många avseenden påminner om vår andra teoretiska ansats; stigma.

3.4 Avlutande tankar kring teoretiska perspektiv

Utifrån stigmat teorin har vi fått en djupare förståelse kring hur kvinnorna upplever sitt egenvärde, samt hur stigmat påverkar bemötandet och relationen till myndigheter. Empowermentteorin har använt för att analysera den kraft och självkänsla som är nödvändig för att kunna motsätta sig stigmatiseringen, samt för att förstå möjligheten att erhålla kontroll över sin situation. Slutligen har sexualitet fungerat som en hjälp för oss att förstå vilka attityder och värderingar som stigmatiseringen delvis härrör från. Vi har också använt oss utav detta grundperspektiv i relation till empowerment, vilket bland annat har kopplats till kvinnors kontroll över sin sexualitet.

4. Metod

I detta avsnitt redogör vi för uppsatsens metodologiska delar och ger läsaren en inblick i de processer som ligger till grund för studiens framväxt. Vi motiverar vilka val och avgränsningar vi har gjort samt vilken betydelse de kan ha fått för resultatet.

4.1 Val av metod

Vi har valt att genomföra en kvalitativ studie. Kvalitativ forskning fokuserar nämligen på kunskap och förståelse kring individers subjektiva upplevelser, vilket vi tyckte stämde bra överens med de kvinnoröster vi ville fånga upp (Larsson 2005). I den kvalitativa forskningen vill man förstå den sociala verkligheten ”utifrån dess egna termer” och se insidan av människors individuella upplevelser och erfarenheter (Bryman 2011 s. 341). Larsson (2005) beskriver vidare hur kvalitativa metoder dessutom kan fungera som ett redskap då man vill fördjupa sig mer tematiskt i ett visst fenomen, vilket i sin tur underlättar intentionen att finna och förtydliga olika mönster och tendenser. En kvantitativ ansats hade därav inte, enligt vår uppfattning kunnat ge oss de utförliga och nyanserade svar som vi var intresserade av, eftersom denna metod ofta inbegriper fasta och generaliserbara frågor (Bryman 2011).

Vidare kan man säga att vi först trodde att vi startade vår undersökning genom induktion eftersom vi kastade oss in i vårt problemområde ganska förutsättningslöst. Vi ville med andra ord först samla in ett så gediget material som möjligt för att sedan se vilka teorier som bäst lämpade sig som analysverktyg. När vi sedan hade applicerat våra två övergripande teoretiska perspektiv (stigma och empowerment) som vi tidigare redogjort för, insåg vi efterhand att det blev nödvändigt för oss att även addera ytterligare en infallsvinkel till vårt problemområde (begreppet sexualitet). Vi hade alltså, utan att vi egentligen reflekterat så mycket över det, övergått till ett mer abduktivt tillvägagångssätt vilket också gav oss möjligheten att revidera olika partier i själva syftet under resans gång. Abduktion handlar nämligen om att pragmatiskt pendla mellan teori och empiri och ta till vara på det som växer fram i skärningspunkten mellan dessa båda angreppssätt (Thurén 2007). På grundval av ovanstående valde vi att använda oss utav en halvstrukturerad intervjuform i vår forskningsprocess, vilket enligt Dalen (2007) skapar en bra grund för både induktion och deduktion. Det handlar om att forskaren använder sig av teoretiska begrepp vid analyserandet, men ändå behåller empirin som utgångspunkt i forskningsansatsen (se 4.3 intervjuform).

4.2 Urval, avgränsningar och intervjupersoner

Fokus har kretsats kring kvinnor som säljer sex. Att valet just föll på kvinnor grundade sig delvis på ett intresse för deras situation i kombination med hur Sveriges kriminaliserande sexköpslag så uttryckligen stiftades utifrån det rådande köns patriarkat. Vi var nyfikna på det faktum att kvinnor som säljer sex inte sällan betraktas som ett offer, medan köparen däremot, med övervägande majoritet, oftast är en man och ses som själva förövaren och den med makt (Kuosmanen 2011). Vid genomgång av vetenskapliga artiklar och forskningsrapporter kunde vi dessutom se en avsaknad vad gäller sexsäljares egna upplevelser av olika lagstiftningskonsekvenser. Med avstamp i beslutet om att enbart fokusera på sexsäljande kvinnor som målgrupp för vår studie, hade vi en strävan efter att låta dessa individer själva få komma till tals i frågan. Vi upptäckte dock ganska omgående hur etiskt svårt det var att få tag på kvinnor som ville eller kunde delta i vår undersökning, då vi upplevde en påtaglig avsaknad av naturliga vägar till kontakt. Vi försökte först och främst nå kvinnor som säljer

sex genom diverse sexforum, bloggar och kontaktannonser på Internet men det var först genom två organisationer som aktivt kämpar för sexarbetares rättigheter i samhället (Rose Alliance i Sverige och SIO i Danmark) som vi verkligen lyckades. Två kvinnor, båda positivt inställda till sexförsäljning, visade sig villiga att ställa upp på personliga intervjuer, en i Köpenhamn och en i Stockholm. Med en förförståelse kring dessa kvinnors politiska ställningstagande fortsatte vi att söka kontakt med andra sexsäljande kvinnor och då i första hand utanför dessa två, på området, väletablerade organisationer. Avsikten var att erhålla ett så brett och nyanserat underlag som möjligt. Vi hade en förhoppning om att nätverket PRIS (Prostituerades Revansch i Samhället) skulle kunna hjälpa oss att komma i kontakt med kvinnor med en annan typ av inställning till sexförsäljning, men de hade dessvärre ingen möjlighet att hjälpa oss. Även om vi på förhand skickade ut ett informationsbrev (se bilaga 1) ämnat att vecka intresse för vår studie till flera olika instanser och specifika kvinnor i båda våra undersökningsländer, fick vi dessvärre inte den respons vi från början hoppats på.

Det blev därmed aktuellt för oss att komplettera vår ursprungliga ambition om att enbart låta kvinnorna själva få komma till tals i vår undersökning, med utsagor ifrån professionella på området. Genom att kontakta olika organisationer kopplade till prostitution, i såväl Sverige som Danmark fick vi möjligheten att träffa tre yrkesverksamma kvinnor i Malmö och tre i Köpenhamn som på olika sätt hjälper och stöttar kvinnor som säljer sex, främst på gatan. Vi anser att dessa sex informanter, som vi valt att kalla ”professionella”, har en så pass god uppfattning om de utsatta kvinnornas perspektiv, att de trots allt kan bidra med viktig information som annars hade varit svår att få ta del av. På grund av etiska aspekter kan det nämligen vara problematiskt att på egen hand komma i kontakt med denna grupp kvinnor. Vi hade dock en förhoppning om att de professionella i sin tur skulle kunna fungera som eventuella ”grindvakter” i hopp om en smidig vidarelussning till de kvinnor de verkade för på den här mer svårtillgängliga prostitutionsarenan. Även här fick vi dessvärre tänka om. Vi har helt enkelt fått hålla tillgodo med de professionellas sätt att återberätta dessa, tillsynes mer utsatta kvinnornas sätt att betrakta sin tillvaro i förhållande till rådande lagstiftning (Bryman 2011). Vi är glada för deras medverkan men insåg också att det skapades en alltför stor diskrepans emellan antal kvinnor och antal professionella, varvid vi fortsatte vårt sökande efter fler röster ifrån de verkligt berörda parterna.

Slutligen fick vi tag på ytterligare två kvinnor som själva säljer sex även om det inte blev möjligt att intervjua dessa två personligen. De ville båda gärna svara på våra frågor och därmed delta i studien men föredrog att respondera över mail. Vi såg detta som ett fruktbart alternativ till enskilda intervjuer då vi prioriterade all form av empiri vi kunde få av vår verkliga målgrupp. Trots att dessa mailintervjuer inte gett oss möjligheten att ställa följdfrågor som i de personliga, så har denna intervjuform alltså givit oss fler kvinnliga röster, vilket vi värderat högt med tanke på de hinder vi stött på i övriga, uppsökande försök. En annan fördel med mailintervjuer är att materialet redan från början utgår ifrån informanternas egna ord, utan forskarens transkribering och eventuella redigeringsmissar (Sveningsson, Lövheim & Bergquist 2003). Även om det enligt Sveningsson et al. (2003) är fler som svarar på frågor om det finns samlade i ett mail och inte i ett separat bifogat dokument, ansåg vi att det skulle vara lättare för våra informanter att direkt kunna svara i dokumentet och sedan vidarebefordra det till oss. Däremot vill vi på förhand göra läsaren observant på att de två sexsäljande kvinnor vi faktiskt mötte personligen kom att göra ett så pass starkt intryck på oss varvid deras röster, i kombination med att de också gav oss en större mängd material fått mer plats i vår resultat- och analysdel.

Sammanfattningsvis kan vi med detta konstatera att vi trots allt använt oss av ett målinriktat urval, då vi konsekvent utgått ifrån vårt ursprungliga syfte som bygger på att hitta relevanta informanter som med olika infallsvinklar kan bidra till att hjälpa oss att få svar på det vi ämnar undersöka (Bryman 2011). Vår empiri består alltså utav fyra kvinnor som säljer sex inomhus och förespråkar denna försörjningsform samt sex professionella som i sin tur talar för de mer utsatta på gatan, med en jämn fördelning i antal emellan Sverige och Danmark. Samtliga av våra informanter är över 18 år. Vi har i resultat- och metodavsnittet valt att benämna de som säljer sex för ”kvinnor” och de yrkesverksamma som kommer i kontakt med dessa för ”professionella”. Vi döpte våra informanter efter dessa begrepp i kombination med det land de kom ifrån. *Svensk professionell 1* står exempelvis för förkortningen *Sp1* och *Dansk kvinna 2* för *Dk2* osv.

4.3 Intervjuform

Vi har valt att använda oss av intervjuer som metod inom den kvalitativa forskningsmetodiken. Med denna metod hade vi en ambition om att få ta del av deras erfarenheter av sexförsäljning i förhållande till de olika lagstiftningarna. Deras perspektiv och bild av verkligheten har hela tiden varit vår utgångspunkt vilket vi var noga med att poängtera även i de intervjuer vi höll med de professionella. Intervjuformen var semistrukturerad, eftersom vi i förväg hade utarbetat tre övergripande teman med vilka vi lättare kunde ringa in de områden vi var mest intresserade av i förhållande till vårt syfte (Dalen 2007). Dessa bestod av frågor som rörde kvinnornas *verksamhetsområde*, deras *privatliv* samt aspekter kring rådande *attityder*. Vi ville med andra ord att intervjuprocessen å ena sidan skulle vara öppen och flexibel samtidigt som vi ville belysa dessa särskilda teman för att få våra frågeställningar besvarade (Esaiasson et al. 2002). Som ett redskap för detta utformade vi med hjälp av överstrykningspennor två färgkodade intervjuguider, en som riktade sig till de sexsäljande kvinnorna och en som riktade sig till de professionella. Dessa hade ett tjugotal frågor, samtliga med en tydlig koppling till respektive lands lagstiftning (Patton 1987). De handlade i stora drag om frågor kring risk- och skyddsaspekter, rättigheter och skyldigheter samt relation till omgivande samhälle och myndigheter. Även frågor om hur kvinnornas privatliv kunde tänka påverkas av allmänhetens attityder i avseende på deras egenvärde ställdes tillsammans med aspekter kring stigmatisering (se bilaga 3 & 4). Vi inledde intervjuerna med mer övergripande och öppna frågor innan vi successivt började koncentrerar oss på våra tre teman, vilket Dalen (2007) benämner som områdesprincipen. Med inledningsord som ”hur” och ”vad” öppnade vi upp för ett mer tillåtande klimat där vi ville uppmuntra våra informanter att själva få delge oss sina berättelser utan allt för stor styrning. Denna intervjuforms styrka ligger snarare i uppföljningsfrågor av mer specificerande och undersökande karaktär. En mjukare typ av intervjumetod som samtidigt, implicit möjliggör en begränsning av deras utsagor inom varje givet temaområde (Bryman 2011). Vi försökte också tänka på att inte, inför dem, värdera deras svar eller ställa för många ”varför-frågor”, då dessa kan upplevas som en attack för informanterna. Anledningen till att vi valde denna typ av intervjustruktur bottnade i att vi ville låta informanterna tala så fritt som möjligt inom ramen för vårt syfte och våra frågeställningar (Kvale & Brinkman 2009). Vi avslutade även intervjuerna, i enlighet med områdesprincipen, med en mer generell fråga om hur de trodde att lagstiftningen kring köp och försäljning av sexuella tjänster kommer att se ut i framtiden (Dalen 2007). Vi har försökt att ha samma följd på frågorna, men i vissa intervjuer kastades de om för att bibehålla en röd tråd genom samtalen (Patton 1987).

4.4 Intervjutillfället och bearbetningen

Åtta av våra tio intervjuer genomfördes personligen. Vid dessa intervjuer medverkade två av oss men samtliga hjälptes sedan åt att transkribera materialet. Endast två av oss behärskade dock att transkribera den danska empirin på grund av goda, danska språkkunskaper sedan tidigare, varvid den tredje fick större ansvar för de svenska intervjuerna. Vi turades om när det gällde vem av oss som skulle hålla i själva intervjun och vem som skulle anteckna och komma med eventuella följdfrågor. Samtliga av oss har fått erfara båda dessa roller lika många gånger vardera. Vi anser att denna begränsning berikar intervjukvaliteten, då det ökar utrymmet för tolkning både under och efter intervjun då vi alla kom väldigt nära empirin fast med olika infallsvinklar (Kvale & Brinkman 2009). Anledningen till att vi inte ville närvara alla tre under själva intervjutillfället bestod i den maktasymmetrin som annars lätt tenderar att öka ju mer utsatt informanten blir (*ibid.*). Vid varje intervjutillfälle försäkrade vi oss om att de var medvetna om undersökningens syfte samt tagit del av de etiska aspekterna. Eftersom de på förhand dessutom hade tagit del av de informationsbrev vi skickat ut som underlag inför intervjun (ett riktat till de professionella och ett till kvinnorna) hade vi tydliggjort deras anonymitet i studien och deras rätt att närsomhelst avbryta sin delaktighet om något kändes olustigt. Vi avslutade med att fråga hur de hade upplevt intervjun och om de hade något mer att tillägga. Vi valde att göra intervjuerna på svenska, med en del på förhand översatta ord i förhållande till de danska informanterna, även om alla våra informanter själva fick svara på deras modersmål, det språk de bäst kan uttala sig på (Sveningsson et al. 2003). I en av intervjuerna med de danska professionella, talade en informant svenska och kunde därmed vara behjälplig med översättning i direkt anslutning till intervjutillfället om så behövdes eftersom vi hade en längre intervju med båda dessa samtidigt. I övrigt utfördes alla intervjuer enskilt med en person åt gången och spelades vidare in med diktafon. Vi försökte hålla oss inom en viss given tidsram på en timme även om samtalen ibland blev något kortare och ibland gick över tiden. Även om vi som sagt bestämt oss för att inte närvara alla tre under de olika intervjuerna, så var vi väldigt noga med att tillsammans lyssna igenom intervjuerna efteråt så att alla trots allt tagit del av samtliga samtal.

Transkriberingen gjordes i så nära anslutning till intervjun som möjligt, oftast dagen efter att den ägt rum, för att vi skulle komma ihåg så mycket som möjligt (Dalen 2007). Vi delade upp transkriberingen emellan oss och såg till att de färdiga intervjuerna var transkriberade innan det var dags för nästa, mest för att inte få för mycket att transkribera och bearbeta på en gång. Vi tänkte att detta också skulle öka kvaliteten inför nästkommande intervju, då vi lättare kunde ta till oss och observera vad som eventuellt behövde vidareutvecklas eller omformuleras samt vilka frågor som visade sig vara extra användbara för att besvara våra frågeställningar (Kvale & Brinkman 2009). Vi transkriberade utan undantag hela våra intervjuer från början till slut med enbart några få, bortklippta partier som uppenbart föll utanför ramen för vårt syfte. Detta för att vi ville ha ett så brett material som möjligt innan vi, med hjälp av våra tre teman; *privatliv*, *verksamhetsområde* och *attityder* började plocka ut de mest relevanta delarna (Thomassen 2007). Samtliga intervjuer transkriberades följaktligen med en direkt översättningsprocess till svenska. I stora drag skedde detta utan större komplikationer, men vi vill ändå klargöra hur vissa delar av materialet krävde en bättre förståelse för det danska språket än vad vi kunde behärska. För att eliminera risken att gissa oss till vad de egentligen sa med en klart försämrad reliabilitet och validitet som resultat, tog vi hjälp av en utomstående dansk kontakt som kunde hjälpa oss med dessa partier. Vi försäkrade oss givetvis först och främst om att detta var okej för våra informanter och upplyste både dem och vår kontakt om vikten av den tystnadsplikt som uppdraget innebar. Endast en av våra danska informanter gav avslag på denna förfrågan då hon hellre ville

godkänna översättningen själv, varvid extern hjälp i detta fall inte blev aktuell. Vi menar att det finns en ödmjukhet i dessa metodologiska sammanhang när det gäller att på detta vis inse och erkänna att man ibland är i behov av yttre assistens för att kunna skapa förutsättningar för att nå ett så sanningsenligt resultat som möjligt.

4.5 Analys av empirin

Vi använde oss av tematisk analys för att analysera vårt material. Enligt Bryman (2011) saknar tematisk analys en tydlig uppsättning metoder men handlar i terminologin om att uppmärksamma hur vissa ord framkommer mer frekvent än andra, vilka sedan kan utgöra olika teman. Även om denna analysmetod inte har ett specifikt tillvägagångssätt finns det dock olika förslag på hur man går till väga. ”Framework” är ett exempel på detta, där man skapar ett index med centrala teman och subteman som sammanställs i en matris (Bryman 2011). Trots att vi inte gjorde en tabell med våra olika teman och subteman vågar vi ändå påstå att det är många delar av metoderna inom ”framework” som vi använt oss utav. Som ett första steg i denna bearbetning av vår empiri gick vi igenom alla våra transkriberingar var och en för sig. Detta för att skapa oss tre separata och individuella bilder av essensen i våra informanternas utsagor. Vi gick igenom vårt material noggrant flera gånger och gjorde markeringar utifrån våra teman *privatliv*, *verksamhetsområde* och *attityder* (*ibid.*). För att vi inte skulle påverkas av varandra gjorde vi endast markeringar i sidmarginalen som vi sedan lätt kunde täcka över med ett extra blad eftersom vi alla arbetade med samma utskrifter. Efter detta redovisades våra tankar högt för varandra och vi gick igenom empirin tillsammans för att gemensamt påbörja själva tematiseringen. Utifrån våra olika huvudteman kunde vi se att vissa ord och begrepp återkom i flera av våra informanternas utsagor. Vi kunde därmed urskilja olika subteman (*ibid.*). Inom temat *verksamhetsområde* utkristalliserades ord som ”risk”, ”skydd” samt ”skyldigheter”, ”rättigheter”, ”självbestämmande” och ”resurser”. I förhållande till *privatliv* och *attityder* kunde vi urskilja andra begrepp men märkte snart att dessa gick hand i hand vilket bidrog till att vi valde att sammanställa dessa för att undvika upprepningar i resultat- och analys avsnittet. De ord och begrepp som utgjorde subteman under dessa områden var: ”offer”, ”hemlighetshålla”, ”lögn”, ”sexualitet”, ”eget val” och ”stigmatisering”. Samtliga av dessa begrepp uppenbarade sig så pass påtagligt vilket gjorde det naturligt för oss att fördjupa oss närmare i dem och försöka utreda vad de egentligen stod för. När vi på detta sätt hade tematiserat vårt material antog vi ett abduktivt synsätt, där både tidigare forskning och empiri ledde till våra val av teorier; Goffmans stigmatologi och empowerment även om vi hade betraktat dem som potentiella underlag länge. Efterhand växte en särskild sexualpolitisk aspekt av begreppet sexualitet fram och blev ett viktigt grundperspektiv för analysen.

4.6 Litteratursökning

Vi har gjort litteratursökningar på Malmö Stadsbibliotek och Huvudbiblioteket i Köpenhamn. Vi fokuserade på litteratur, vetenskapliga artiklar och annan forskning från Norden, framförallt Sverige och Danmark. Det har varit svårt att finna litteratur och tidigare forskning som utgår från sexsäljarnas egna perspektiv och i synnerhet när det gäller i förhållande till de olika lagstiftningarna. Därför valde vi ut de delar av forskningen som vi ansåg vara mest relevanta för vår undersökning. Vi har även tagit hjälp av Internet där vi använt oss av olika databaser: Gunda, Libris, Google Scholar och Summon. De ord vi har sökt på är ”prostitution” ”prostitution i Sverige”, ”prostitution i Danmark”, ”prostitution i Norden”,

”sexköpslagen”, ”kvinnor som säljer sex”, ”sexarbete”, ”sexköp”, ”sexförsäljning”, ”prostitution och legislation” ”legislation sex industry” och ”legislation selling sex”.

Vi har utgått ifrån de studier som vi anser har såväl forskningsrelevans som samhällsrelevans. Vi har försökt se till att den tidigare forskning vi använt oss utav på området varit så aktuell som möjligt då detta ökar graden av reliabilitet för våra egna resultat (Bryman 2011). Vi har vidare, i den mån det har varit möjligt, försökt att använda oss av primära och inte sekundära källor. Den primära källan innebär en originalhandling eller information som direkt kommer ifrån den som tagit del av eller lagt grunden för någonting. Den sekundära källan däremot, kan vara en kopia en avskrift eller en ombearbetning av det som någon redan har hört, tagit del av eller lagt grunden för (Rosengren & Arvidson 1997). I vår egen undersökning har vi använt oss av intervjudata som underlag för vårt resultat. Enligt Rosengren och Arvidson kan denna typ av berättande källa vara både primär och sekundär. Då vi inte enbart fick intervjua kvinnorna själva, har vi därav även sekundära berättande källor i vår studie i form av de professionellas utsagor (*ibid.*).

4.7 Studiens kvalitetsaspekter

4.7.1 Validitet

Enligt Rosengren och Arvidson (1997) finns det tre definitioner av validitet som hänger ihop, det ena är att undersökningen mäter vad den är tänkt att mäta. Det andra är att de teoretiska och empiriska begreppen överensstämmer och det tredje är frånvaro från systematiska mätfel. Då vi använder oss av en kvalitativ metod, anser vi att det endast är de två förstnämnda som är aktuella i vår undersökning. Båda dessa har varit närvarande under hela undersökningsprocessen, vilket är något vi aktivt tagit i beaktning för att uppnå en hög validitet (Kvale & Brinkman 2009). Kvale och Brinkman menar att eftersträvd kunskap vid kvalitativa undersökningar produceras i ett samspel mellan forskare och informant, vilket betyder att produktionen av data påverkas av intervjuarens färdigheter och val av frågeställningar. Vi anser att vi har använt oss av intervjumetoder som är relevanta för vårt syfte. Genom all den tidigare forskning vi tagit del av ansåg vi att vi hade tillräckligt höga ämneskunskaper för att kunna ställa adekvata frågor och därmed öka kvaliteten på intervjuerna (*ibid.*). Vi anser också att de frågor vi ställde var högst nödvändiga för att få svar på vårt syfte. I synnerhet eftersom vi strävar efter att vår undersökning ska kunna bidra till kunskap i förlängningen som är till nytta för människor såväl inom som utanför det sociala arbetet. Detta är något som Kvale och Brinkman (2009) menar är viktigt för att kunna uppnå hög validitet.

4.7.2 Reliabilitet

Reliabilitet handlar om undersökningens tillförlitlighet; att samma resultat skulle kunna uppnås vid ett annat tillfälle eller av andra undersökare. Det handlar även om huruvida informanternas svar kommer att vara annorlunda vid andra tidpunkter eller om de ger olika svar till olika intervjuare (Kvale & Brinkman 2009). En strukturerad intervju ökar reliabiliteten och då vi valde en semistrukturerad intervjuform blev således reliabiliteten inte lika hög (Bryman 2011). Enligt Rosengren och Almqvist (1997) är standardisering, vilket innebär att man i princip ställer samma frågor till alla informanter, något som kan öka reliabiliteten och jämförbarheten. Då vi delade upp intervjuerna mellan oss och var två som intervjuade vid varje tillfälle, kan detta minska reliabiliteten i undersökningen då frågorna kunde variera. Vi ser dock en fördel i att vara två eftersom det stärker intervju kvaliteten då det ökar utrymmet för tolkning, vilket vi valde att prioritera (Kvale & Brinkman 2009). Det är

önskvärt att uppnå hög reliabilitet i en studie men enligt Kvale och Brinkman kan ett för starkt fokus på detta dock förhindra kreativitet och variation under undersökningen, vilket har varit viktiga beståndsdelar för oss i vår undersökning.

4.7.3 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet är ofta förknippat med kvantitativa undersökningar men kan även bli aktuellt i kvalitativa forskningsmetoder (Kvale & Brinkman 2009). Det handlar om huruvida vår undersökning kan överföras till andra undersökningsspersoner och situationer, dvs. om de är generaliserbara eller inte. Vi anser att generaliserbarheten är svår att uppnå i vår undersökning då vi har relativt få informanter. Samtidigt tror vi att våra informanters utsagor även kan kännas igen hos andra kvinnor som säljer sex i Sverige och Danmark, i synnerhet som många informanter exemplifierar med sina medsysstrars erfarenheter. Vi kan också urskilja vissa signifikanta drag i deras resonemang som kompletterar den tidigare forskning vi fokuserat på. Kvalitativ undersökning kritiserar ofta för bristande generaliserbarhet (Bryman 2011). Vi anser dock att det hade varit svårt att få ett statistiskt representativt resultat i vår undersökning eftersom vi inte kunde göra ett obundet slumpmässigt urval, då vi omöjligt hade kunnat få kännedom om det totala antalet kvinnor som säljer sex i Sverige respektive Danmark (*ibid.*). Det har varit nog svårt för oss att få tag på de fyra sexsäljande informanter som ställde upp på att delta i vår undersökning, men oavsett mängd och urval så tror vi ändå att deras röster kan betyda mycket inom socialt arbete. En betydelse som inte går att mäta med generaliserbarhet (Rosengren & Arvidson 1997).

4.7.4 Etiska dilemman

Vid kvalitativa intervjuer är det särskilt viktigt att vara medveten om olika etiska aspekter i kontakten med utsatta/marginaliserade grupper i samhället (Dalen 2007). Vi var noga med att skicka ut information om vårt syfte till samtliga våra informanter och försäkra dem om deras rättigheter i förhållande till sin medverkan. Vi förmedlade dessa uppgifter i form av ett informationsbrev där det framgick vilka vi var, vad vi ville göra för typ av undersökning och varför. I informationsbrevet fanns även uppgifter om att de kommer vara anonyma i studien, att de har möjlighet att avbryta sin medverkan när som, att materialet kommer att förstöras efter att studien är slutförd, samt att vi behövde ett samtycke för att kunna använda oss av deras utsagor till undersökningen (Kvale & Brinkman 2009). Vi anser att ett muntligt samtycke varit tillräckligt då våra informanter fått ta del av sina rättigheter vid två tillfällen, dels genom informationsbrevet samt vår muntliga genomgång vid varje intervjutillfälle. Genom att de dessutom fick tillgång till både syfte och frågeställningar kunde de också förbereda sig på vilka ämnen som skulle komma att tas upp under intervjun. Endast två informanter ville läsa vår studie för vidare godkännande innan den gick i tryck men en av dessa har vi, trots febrila försök, inte lyckats få tag i på grund av avslutad anställning. Vi gjorde bedömningen att det trots allt inte går att spåra hennes identitet i vår uppsats och hoppas även att vi gjort hennes ord rättvisa i vår resultat- och analysdel.

Det var svårt för oss att på förhand veta vilka känslor som skulle kunna uppstå hos våra informanter eller hos oss själva under själva intervjutillfället. Av den anledningen försökte vi vara så pålästa om ämnet som möjligt utan att för den sakens skull förringa att detta var ett nytt och främmande område för oss. Även om vi ställde raka och tydliga frågor var vi samtidigt noga med att visa prov på ett aktivt och engagerat lyssnande. Vi var till en början rädda för att våra egna moraliska ståndpunkter skulle lysa igenom men sanningen är den att vi i förhållande till varje specifik intervju anpassade oss oväntat fort till varje informants sätt att beskriva sin bild av verkligheten. Vi försökte dock hålla hårt i kopplingen till lagstiftningarnas eventuella effekter, då vi i förhållande till vår första intervju märkte hur lätt samtalet annars

tenderade glida in på andra aspekter av att sälja sex. Vi upplevde inte att detta behov av tematisk styrning blev kränkande för våra informanter. Tvärtom tror vi till och med att denna riktlinje kan ha underlättat intervjuerna, då det enligt Larsson (2005) kan finnas en bärkraft i att kunna externalisera diskussioner om känsliga fenomen i samhället genom att delvis förlägga diskussionen utanför sig själv. När det rör sig om personliga erfarenheter av detta slag, menar vi att det kanske inte blir lika etiskt utlämnande att tala om prostitution om det sätts i förhållande till något så konkret som en lag.

Det har alltså konsekvent varit viktigt för oss att ha i åtanke vad som är relevant för just vår forskning samt vilka frågor vi kan ställa utan att väcka alltför starka känslor hos våra informanter. Känslor vi nämligen inte hade kunnat följa upp eller ta ansvar för. Vi har således tänkt på vilka konsekvenser vår undersökning kan innebära för samtliga våra informanter men då främst för de kvinnor som undersökningen hela tiden har utgått ifrån (Kvale & Brinkman 2009).

4.8 Metodologiska reflektioner

4.8.1 Förförståelse

Vi hade inledningsvis en ganska bestämd förförståelse kring vårt ämnesval, även om det fanns en ömsesidig medvetenhet kring detta. Vi såg sexköpslagen som en första insats för att minska skadliga företeelser i samhället och därefter påverka normer och attityder samt allmänhetens bemötande och handlingar. Vi jämförde lagen kring köp av sexuella tjänster med kriminaliseringen av barnaga, vilket vi tror har bidragit till att man idag ser på våld mot barn som något oacceptabelt. Med föregående exempel som argumentationsgrund, tänkte vi att vår rådande sexköpslagstiftning på sikt skulle kunna bidra till en liknande samhällsutveckling. Vi är ense om att det inte bör vara förbjudet att sälja sexuella tjänster, då vi har en förförståelse om att de flesta redan inledningsvis befinner sig i en utsatt position. En anledning till att vi delar denna uppfattning kan bero på att vi alla tre är uppväxta i Sverige, ett land som redan gjort anspråk på denna ideologi. Sveriges ståndpunkter i frågan är med andra ord de vi är mest bekanta med och kan relatera till (Meeuwisse et al. 2008). Vår kännedom om kvinnor som säljer sex förändrades dock under vår informationsinsamling då vår ökade kunskap om fenomenet gav oss förståelse för dess komplexitet. Sådär i efterhand känner vi oss inte alls lika övertygade om dessa kvinnors omdebatterade utsatthet. Thomassen (2007) skriver om ”tyst kunskap” och ”bakgrundskunskap”, kunskaper som inte är medvetna men som ändå ständigt påverkar människors sätt att handla. Utifrån detta är vi medvetna om att vår förförståelse kan ha haft betydelse för vårt uppsatsskrivande trots att vi aktivt försökt revidera gamla förutfattade meningar under processens gång och istället reflektera över vad vår egen och andra forskares empiri visat på.

4.8.2 Begränsningar

Om vi hade haft mer tid till vårt förfogande hade vi kanske kunnat erhålla en större variation i urvalet genom att dels kontakta professionella i andra delar av Sverige och Danmark än Malmö och Köpenhamn, men också från olika myndigheter och organisationer. Vi kan också se en brist i att vi de facto inte enbart kunnat intervjua kvinnor, eftersom de professionella gör en tolkning av kvinnornas upplevelser och på så vis kommer ett steg längre bort från kvinnornas egna röster. Även om dessa informanter var medvetna om deras roll som ”andrahandskälla” så innebär ju givetvis denna informationsinhämtning en tolkningsprocess i två led. Först och främst de professionellas sätt att spegla kvinnornas subjektiva erfarenheter och sedan, i sin tur, våra analyser kring dessa berättelser. De professionella blev däremot införstådda med att de främst skulle agera språkrör för de kvinnor som de arbetade med. Det

finns dock fortfarande anledning att spekulera kring eventuella begränsningar i deras utsagor då de omöjligt kan veta exakt vad kvinnorna själva hade svarat på våra frågor.

De kvinnor som i vår studie har ställt upp på intervjuer har i sin tur givit oss en till synes avdramatiserad och övervägande positiv syn på försäljning av sex. Ett synsätt vi är glada att vi fått ta del av även om det finns en avsaknad av ett kontrasterande komplement till denna grupp av kvinnor. Det hade självklart berikat vår studie mer om vi också fått ta del av sexsäljande kvinnors egna åsikter från den polariserade sidan av debatten, dvs. de som främst säljer på gatan. Vi saknar som tur är dock inte dessa motsatta perspektiv helt och hållet då vi haft stor behållning av hur de professionella framställt dessa kvinnors tankar och funderingar.

5. Resultat och analys

Vårt syfte har varit att undersöka eventuella likheter och skillnader emellan svenska och danska kvinnors upplevelser kring deras länders separata lagstiftningar. Utifrån våra tre huvudteman *privatliv*, *verksamhetsområde* och *attityder* har vi kunnat utkristallisera hur det, på båda på sidor av Öresundsbron, finns anledning att analysera en paradox, samt ett komplext samspel mellan lagstiftningarnas effekter och ländernas samhälleliga normer. Vi kommer därför att presentera vårt resultat utifrån rubrikerna “Lagstiftningarnas paradox” och “Normbildning kontra lagstiftning”.

Vi vill också, såhär redan inledningsvis klargöra hur vi kommer att behöva pendla emellan de två kontrasterande grupper av sexsäljande kvinnor vi redogjort för i vårt metodavsnitt då deras upplevelser är polariserade i förhållande till våra frågeställningar.

5.1 Lagstiftningarnas paradox

Med utgångspunkt i denna rubrik kommer vi att försöka besvara de frågor som rör risk- och skyddsfaktorer, rättigheter - och skyldigheter samt relationer till myndigheter i de olika länderna.

Det finns tendenser i vårt material som tyder på att såväl svensk som dansk lagstiftning kan verka paradoxala, främst i förhållande till temat; *verksamhetsområde* där vi främst kommer att besvara de frågor som rör risk- och skyddsfaktorer, rättigheter - och skyldigheter samt relationer till myndigheter. Vi vill belysa hur de intentioner som låg till grund för att lagarna från början stiftades inte alltid går hand i hand med dess faktiska konsekvenser, även om denna kontraproduktivitet gestaltar sig på olika sätt i de båda länderna. Vi kommer därav, under denna rubrik, att problematisera det som kan verka motsägelsefullt med lagstiftningarna, i avseende på kvinnornas möjlighet att få det skydd de behöver samt hur de upplever sin verksamhet utifrån risk och skyddsfaktorer i förhållande till lagen.

5.1.1 Risk och skydd

Ett av de viktigaste argumenten för verkställandet av Sveriges sexköplag bestod i ambitionen om att bättre kunna skydda de som säljer sex (Kuosmanen 2011). *Sp1* spekulerar kring vilken lagstiftning som hon tror bäst skyddar kvinnorna;

Alltså det är nog på ett sätt säkrare i Danmark tror jag... för att man behöver inte, alltså gömma undan det på samma sätt... Här är det ju lite liksom, här får man köra in bilen i ett skogsnår och sen så... Alltså det finns ju den risken att man måste hålla det gömt och då vet ingen var man är.
(*Sp1*)

De flesta av våra svenska informanter tycker på just denna konsekvens av den svenska lagstiftningen genom att indikera att prostitution rent generellt, numera sker mer i skymundan. *Sk2* menar att den främsta anledningen till att kvinnor idag upplever sig vara mer oskyddade kan sägas vara en direkt följd av vår aktuella kundkriminalisering eftersom akten allt mer ofta tvingas ske i det dolda.

Det blir mer en skymd verksamhet där man inte kan sälja och köpa lika öppet, vilket gör att man får utsätta sig för en större risk när man träffar en kund.
(*Sk2*)

Socialstyrelsens rapport (2007) problematiserar på samma sätt hur sexköpslagen har bidragit till att mötesplatsen för den sexuella akten har förskjutits till en mer oskyddad plats som en följd av att kunden har blivit allt räddare för att bli upptäckt. Att en kriminalisering på detta sätt genererar fler risker för kvinnor som säljer sex är något Rubin (2002) menar kan bero på att sexindustrin som sådan har blivit mer underutvecklad och därmed, per automatik, också mer marginaliserad. Hon menar att det finns belägg för att tro att en legal marknad som den Danmark kan sägas representera, på motsatt sätt tycks skapa bättre förutsättningar för att sexarbetare ska kunna organisera sig, kräva bättre betalt, utarbeta godare arbetsmiljöer samt erhålla större kontroll (Rubin 2002). *Dk1* försvarar denna skyddsaspekt genom följande resonemang;

Jag betraktar inte det här (sexindustrin) som ett mer våldsamt område... Alltså jag har varit psykiatrisk sjuksköterska i många år och det är våldsamt... Men det här området... kunderna kommer för sex. Om de kommer för att slå eller utföra något annat övervåld så går de till andra ställen som är lättare och där man inte behöver betala 1000 kr för det. (...) Vi känner oss mycket trygga där (kliniken), det är offentligt listade, så polisen vet var vi är och socialarbetare kommer på uppsökande arbete. Så därför är det mycket lättare att be om hjälp om det skulle finnas ett behov av hjälp.

(Dk1)

Vi tänker att den här sortens klinikverksamhet enbart existerar på en tänkbar svart marknad i Sverige, varav detta skydd inte kan erbjudas på samma sätt. Kvinnorna på gatan i Danmark har inte heller tillgång till denna trygghet, eftersom den sexuella akten, enligt vår empiri, också sker på en mer oskyddad plats. Dessa kvinnor hamnar därför långt ner i den hierarkiska struktur som Olsson (2007) menar existerar på den danska marknaden, där inomhusprostitutionen rankas högst och de på gatan lägst. Det finns, enligt Olsson (2007) väsentliga skillnader i avseende på deras arbetsmiljö, löner och kunder vilket följaktligen kan förstås utifrån vilken grad av egenmakt dessa kvinnor besitter (Alsop et al. 2006). Vi vill därför belysa att dessa risk- och skyddfaktorer i Danmark måste betraktas i relation till vilken arena och grupp av kvinnor man har i beaktning, då vår empiri visar att de som säljer sex på gatan utsätts för andra hot än de som kallar sig ”sexarbetare” och driver egna företag. Utifrån våra danska informanternas utsagor kan vi se att det finns kvinnor som har erfarenheter av otrygga och gränsöverskridande köp- och säljsituationer samt våld, där det är främst kvinnorna på gatan som utsätts.

Det är ju redan så rått här som det är nu. Tjejerna blir slagna, de blir dragna ut till hamnen. Alltså vi har många som har kommit på intensiven, alltså. Så att det är redan tufft här; öm... Dom (kunderna) tar pengarna tillbaka, dom försöker strypa dom och ja...

(Dp2)

Däremot ger *Sk1* ett exempel på hur den svenska lagstiftningen även har gjort det mer riskfyllt för inomhusprostituerade då de i större utsträckning tvingats göra så kallade ”outcalls”. Detta innebär i praktiken att kvinnan får ta sig till kunden istället för att kunden, som i Danmark, istället söker upp kvinnan på en bestämd plats. Den begränsade möjligheten för omgivningen att höra ifall kvinnan är i behov av hjälp, förklarar hon som en riskfaktor. Vi tolkar det som att dessa ”outcalls” är mer riskfyllda än arbetet på en klinik, och att kvinnorna förlorar agens då de fräntas makten att själva bestämma var tjänsten skall utföras (Alsop et al. 2006). En annan kundrelaterad riskfaktor kan vara följande;

... lagen gör även att köpare som kanske misstänker att säljaren inte agerar utifrån egen vilja inte anmäler då han/hon är en brottsling. Det finns många nackdelar.

(Sk2)

Flera informanter spekulerar i huruvida de som är mer skötsamma och följer lagar, struntar i att köpa sex när det blir fråga om ett lagbrott och att det bara är de "farliga" kunderna som kvarstår. *Sk1* exemplifierar detta samband genom att berätta hur hon en gång läst om det här antagandet, men då som något positivt. Hon säger att det, i en tidning fanns ett polisuttalande kring lagstiftningen vilket hon reagerade på;

Vi har ju lyckats skrämman bort dom flesta kunderna från gatan, nu är det bara dom farliga kvar ... Som om det vore något bra?

(Sk1)

Dp2 presenterar hur de kvinnor hon kommer i kontakt med har liknande upplevelser även om hon själv intar en helt annan ståndpunkt i frågan;

Så kvinnorna säger att det kommer bli farligare och så säger dom att 'ja men så kommer dom våldta massa andra om dom inte kan köpa sex av oss (...) Men det är ingen som kan säga varför det blir farligare, 'och våldtäkterna kommer öka' och nej, det kommer dom inte göra! alltså är det bättre att gå ut och våldta en kvinna på gatan? alltså, vad e... alltså... våldtäkt har ju inte med den sex att, alltså dom som våldtar, det är ju en makt, det har ju inte med sexet som så att göra.

(Dp2)

Resonemanget om makt går inte att negligera, även i förhållande till diverse risk- och skydds aspekter. Med hjälp av Lees (2001) tolkning av empowerment som Payne (2008) beskriver, kan vi se hur det trots allt finns en del såväl kompatibla som kontrasterande upplevelser emellan kvinnorna i de båda länderna. Med utgångspunkt i den diskurs som närmar sig sexsäljande kvinnors upplevelser kring social rättvisa, ökad trygghet samt större politisk och social jämlikhet tycks somliga anse att man kan erhålla mer makt som kvinna i förhållande till en kriminell kund medan andra trycker på motsatsen. *Sp2* menar att;

Om man känner att man befinner sig i en hotfull situation, eller att en överenskommelse inte går som man hade tänkt, så kan man nånstars hota med lagen 'att jag kan anmäla dig' och ja så... och att man känner en trygghet i det...

(Sp2)

Sp3 visar på motsatsen då kvinnor istället kan uppleva en maktlöshet i förhållandet till kunden, vilket kan leda till andra riskfyllda konsekvenser:

Det är svårare att få kunder, kunderna dumpar priserna och kvinnorna tänjer på sina gränser hela tiden vad de ska göra, vilka tjänster de ska sälja...

(Sp3)

Hedin och Månsson (1998) beskriver också i liknande termer hur kvinnor bortser från sina egna behov för att kunna tillfredställa kundens, vilket vi, med stöd av SFI:s rapport (2011) tror beror på att behovet av pengar är en sådan stor drivkraft för kvinnor som säljer sex. Kvinnor förlorar på så vis indirekt en del egenmakt över den sexuella situationen då de i större utsträckning anser sig behöva gå mannens behov till mötes för att få den avkastning de

behöver (Askheim 2007). *Sk1* presenterar dock en helt annan version utifrån sina erfarenheter av försäljning av sex inomhus i Sverige;

Jag brukar alltid säga det att 'sexköpslagen påverkar allt utom sexarbete' alltså om man hårdrar det lite, för det är ju inte så att kunderna är borta, alltså kunderna är inte borta! alla säger samma sak; dom har mer kunder än vad dom kan hantera (...) det måste jag verkligen säga att jag har aldrig hört, förutom tjejer som går på gatan, har jag aldrig träffat någon som klagat på att det finns för lite kunder, under dom senaste 10 åren, aldrig hört.
(*Sk1*)

Det här blir extra paradoxalt om vi, med utgångspunkt i vår empiri, och med viss skepsis inför den prostitutionsminskning som bland annat SOU (2010:49) presenterar som en direkt följd av kriminaliseringens avskräckande effekt, då det fortfarande tycks finnas en relativt hög efterfrågan i Sverige. Vad är det då som gör att våra kvinnor i så fall, trots detta, föredrar den danska lagstiftningen framför den svenska? *Dk2* ger oss följande förklaring;

Nej, där är det ju olagligt att köpa mina tjänster. Jag vill gärna arbeta någonstans där mina kunder är minst stressade. Både därför att jag skulle bli påverkad känslomässigt av mina kunders stress, för att mitt jobb skulle vara mer praktisk besvärligt och för att större kriminalisering är lika med farligare arbete. Både p.g.a. praktiska omständigheter och därför att mitt tillitsförhållande till alla former av myndigheter blir påverkade av lagstiftningen. Mer kriminalisering är lika med mindre tillit till offentliga instanser.
(*Dk2*)

Vi vill, med bakgrund av dessa citat, visa på att de risk- och skyddsfaktorer som idag existerar i Sverige tycks te sig paradoxalt gentemot lagstiftningens ambition att skydda de som säljer sex. Även om det finns möjlighet att använda lagen som ett hot om anmälan så upplevs verksamheterna utifrån en svensk kontext, överlag som betydligt otryggare, främst på grund av att försäljningen är mer gömd. Statens ambition om att erbjuda ett ökat skydd för kvinnor som säljer sex tycks med andra snarare generera fler risker. *Sk1* sammanfattar den här inneboende paradoxen på följande vis;

Men så är det ju lite med dom flesta lagar i sexindustrin tyvärr att, dom goda intentionerna gör det oftast farligare för tjejerna.
(*Sk1*)

5.1.2 Rättigheter och skyldigheter

Om den svenska lagstiftningens paradox främst kan kopplas till risk- och skyddsaspekter, kan vi snarare se hur den i Danmark yttrar sig i kvinnornas rättigheter och skyldigheter gentemot myndigheter. *Dp1* uttrycker kvinnornas upplevelser av den danska lagen såhär:

Kvinnorna upplever att det är en paradox eller norm, att de ska betala skatt och moms på deras intäkter. Alltså, de är på fot med alla andra i samhället, men de har till exempel inte möjlighet att anmäla sig till arbetslöshetskassan eller försäkra sig. Och det är det ju också många som opponerar sig emot; att om vi har samma förpliktelser ska vi också ha samma rättigheter.
(*Dp1*)

Utifrån en svensk kontext problematiserar även Sp2 kvinnornas möjlighet att få sina rättigheter tillgodosedda;

Det är ju inte pensionsgrundat och du kan inte få någon A-kassa eller sjukpenning, som jag var inne på tidigare och därmed känna att man skulle vilja starta det som en egen verksamhet och betala in skatt och för att ha den tryggheten som andra arbeten innebär (...) Enligt lagen skulle man kunna göra det, men då får man ju mörka det man egentligen gör ehm och på sätt få tillgång till hela arbetsystemet liksom...
(Sp2)

I Sverige, om verksamheten är registrerad, kan man alltså på laglig grund få tillgång till de olika rättigheterna, även om det rent praktiskt verkar vara en svår, nästintill omöjlig process för kvinnor som säljer sex. Denna svårighet kan förstås utifrån det stigma prostitution förknippats med, vilket vi tänker kan innebära att Skatteverket inte godkänner registreringen. I Danmark däremot, måste kvinnorna taxera sin verksamhet för att den inte ska klassificeras som olaglig (Socialförvaltningen 2007). Här kan vi urskilja en dansk paradox som särbehandlar dessa kvinnor då de trots statlig beskattning inte erbjuds samma sociala rättigheter som övriga medborgare. Dk1 förklarar orsaken till denna exkluderande rättspraxis på följande vis:

Om du är självständig företagare så kan du också få ordning med ekonomin... men... Det är mycket krångligt och mycket besvärligt... Andra människor är medlemmar i en A-kassa och blir försäkrade... Det kan vi inte, för att vi inte är ett fullständigt lagligt yrke. Det är bara lagligt för att vi betalar moms och skatt. Allt annat, det är faktiskt inte lagligt. Då är vi ett socialt problem.
(Dk1)

Enligt Olsson (2007) diskuteras denna särbehandling som något negativt för sexsäljare i Danmark, då de till skillnad från resten av befolkningen inte innehar rätten till exempelvis sjukersättning, fackförening, pension, men ändå jagas av Skatteverket. De har med andra ord inte samma tillgång till samhället som de med mer ”normala” yrken (Agustin 2007). Flera av våra informanter pekar på just den här paradoxen; att göra något legalt i lagens mening, men ändå betraktas som ett socialt problem. Denna uppfattning framgår också i Socialförvaltningens (2007) rapport som beskriver hur även Danmark aktivt satsar på åtgärdsprogram för att eliminera prostitution. Rubin (2002) problematiserar samhällets syn kring dessa kvinnor och menar att sexsäljares normbrytande sexualitet bestraffas med ett stigma som ofta utgör svårigheter inom deras verksamheter men också något som även vidrör deras vardag. Dk1 är upprörd över hur pengar, på detta sätt, används för att bekämpa hennes verksamhet då hon själv betraktar sin försäljning som ett individuellt och frivilligt entreprenörskap som faktiskt inte bryter emot någon förordning i samhället;

Det är ingen som har önskat hjälp... Alltså på det sättet skapar man problem, man skapar en lösning till de problem man själv har skapat (...) Och det är ju också mina skattepengar som på det sättet går till spillo. På grund av den signalen man sänder hur man skall leva sitt liv... och det kan göra mig frustrerad.
(Dk1)

Bilden av prostitution som ett socialt problem i kombination med upplevd stigmatisering kan försvåra kvinnornas av egenmakt och deras inflytande över att delta i samhällslivet, eftersom deras rättigheter har begränsats (Blanchard et al. 1997). Dk1 berättar om en incident då hon

blev anmäld till den danska socialtjänsten för att hon tagit med sig sin son på en demonstration för ”sexarbetares” rättigheter.

Jag kunde ha tagit med mig honom på en demonstration för sjuksköterskors rättigheter. Men därför att jag är en hora så skall de ha in mig på ett samtal... (Dk1)

Hon berättar också om hur hon även i andra sammanhang, tvingats övertyga och bevisa myndigheter om hennes kapacitet att vara en god förälder då hennes försäljning av sex som sådant gjort att hon riskerat att förlora vårdsnaden om sina barn;

Jag har kämpat för behålla vårdsnaden, så mina chanser för att bevara den blir mindre bara för att jag är en hora... och jag har många kollegor som blivit hotade med att deras barn skall tas ifrån dem. Det kan man inte, det ska till andra grunder. (Dk1)

Goffman (1972) menar att olika ”stigmatermer” tillskriver den avvikande personen fler oönskade egenskaper än det som från början avsågs som avvikande. I det här fallet blev stigmaternen ”hora” ekvivalent med att också vara en dålig mamma. En liknande erfarenhet berättas av *Sk1*, då hennes väninnas barn blev omhändertagna på grund av att de ertappade henne med att sälja sex;

Det som man ansåg var problematiskt var att hon vägrade inse att sex... att prostitution då, var en form av självskadebeteende, och då har man ju liksom jämfört det med psykisk ohälsa, och då kan man ju inte... Så att det var så man tog hennes barn. Dom hade aldrig sett en kund, hon knarkade inte, hon hade inte tagit hem en kund. Det hade inte varit någonting, men att hon vägrade inse att hon var ett offer, det straffade man henne för och tog hennes barn. Då tycker jag att det är knas, i min värld, i min lilla mänskliga rättighetsbubbla som jag har. (Sk1)

Enligt Goffman (1972) ser de ”normala” dvs. det normerande samhället, kvinnor som säljer sex, dvs. de stigmatiserande, som mindre mänskliga och utövar därför diskriminerande åtgärder gentemot dem. Dessa olika former av diskriminerande åtgärder, såsom ovanstående utsagor avslöjar, behöver förvisso inte ske avsiktligt, men vars utslutningsmekanismer, trots allt är väldigt effektiva, vilket ofta leder till att dessa individers livsmöjligheter reduceras (Goffman 1972). Trots att kvinnornas sysselsättning i de båda länderna faktiskt är legal, bemöts de med starka stigmatiseringsmekanismer. Denna stigmatisering kolliderar med empowermentens positiva syn på människan som ett i grunden aktivt och handlade subjekt som vet sitt eget bästa (Askheim 2007). Utsagorna ovan kan också vara exempel på de negativa upplevelser som enligt Olsson (2010) bidrar till den skepticism som många, såväl svenska som danska kvinnor, känner gentemot myndigheter. Stigmat kan således leda till att dessa personer får ett ökat avstånd till den hjälp som alla människor har rätt till (Olsson 2010). *Dk1* upplever att hennes sysselsättning har påverkat myndigheternas bemötande gentemot henne:

Det är sjukt frustrerande för mig att uppleva, för jag är en medelklass kvinna med medelarbete, alltid jämställd... jag har passat så gott in i samhället. Jag har aldrig stött på myndigheterna... tills jag skulle jag ha någon hjälp... jag passar så gott in i det här samhället. Men därför att jag väljer att vara sexarbetare så är jag på tvärs med myndigheterna och det märker man alltså... Det gör man. (Dk1)

Dessa barriärer mellan kvinnor som säljer sex och myndigheter tycks även uppstå för de kvinnor, som förutom sin sexförsäljning också erhåller ekonomiskt stöd från samhället. *Dp2* tar till exempel upp en aspekt av detta dilemma som handlar om hur det danska skattekravet begränsar dessa kvinnors möjlighet att be om hjälp:

Går de upp till sin handläggare och berättar det, kan de bli anmälda för bedrägeri...
(*Dp2*)

Avslutningsvis vill vi under den här rubriken konstatera hur Danmarks lagstiftning blir mer paradoxal, eftersom deras skatteförpliktelser går stick i stäv med deras rättigheter. Utifrån detta tycks det råda en dubbelmoral i landet där bilden av kvinnorna som ett socialt problem brottas med juridiska regleringar. Ett samband som inte återfinns i Sverige på samma sätt eftersom en kriminaliserande lagstiftning gör det mer legitimt att argumentera emot dessa verksamhetsorienterade rättigheter, då prostitution inte accepteras. Citatet nedan tänker vi sammanfattar denna dubbelmoral som existerar i Danmark;

Det är en mycket dubbel signal som man sänder om att det inte är som ett riktigt yrke i Danmark men likväl så är det ok att prostituera sig som daglig verksamhet... men man skulle inte i praktiken välja att sätta sin dotter på en bordell.
(*Dp3*)

5.2 Normbildning kontra lagstiftning

Vi vill med detta avsnitt försöka besvara vår frågeställning kring huruvida det finns ett samband mellan ländernas lagstiftningar och dess samhälleliga normer och attityder samt hur detta i så fall kommer till uttryck. Med hjälp av våra informanternas utsagor på det privata planet i relation till hur de reflekterar kring ländernas rådande attityder vill vi med detta avsnitt problematisera växelspelet mellan lag och moral. Denna skärningspunkt kommer vidare att analyseras utifrån rubrikerna; *offerskap kontra egenmakt, hemlighets hållande och sexualitet*.

5.2.1 Offerskap kontra egenmakt

Prostitution är mitt drömjobb. Det har hjälpt mig ut ur depression genom att ge mig en situation där jag bestämmer, och där jag känner mig trygg. Det har gjort mitt liv stabilt och behagligt därför att jag kan arbeta på de tidpunkter jag vill, för att jag är självständig, bestämmer över mig själv och har en någorlunda stabil inkomst. Nej, jag tror inte att jag hade slutat att sälja sex även om det hade blivit olagligt!
(*Dk2*)

Dk2 understryker här hur prostitution helt och hållet är hennes eget val och något som hon dessutom tycks må gott av. En individuell upplevelse av hur det kan vara att sälja sex som dock inte tycks kunna appliceras på området rent generellt, eftersom det finns en så stark polarisering mellan olika kvinnors erfarenheter av sexförsäljning. Detta verkar göra det rent av omöjligt att hitta en lagstiftning som skulle främja dem allihop. *Dp2* säger till exempel hur kvinnor på gatan förhåller sig till sin situation och menar att man i dessa sammanhang bör vara väldigt restriktiv med att använda sig av vokabulär som ”fritt val”;

För våra tjejer så är det ju... det är ju pengarna till nästa fix, alltså nästa sil eller vad man säger i Sverige, så det måste dom ju ha. Har dom pengar i fickan och deras droger, så går dom ju inte ut för att 'åh nu har jag lust med lite sex'. Då stannar dom ju här inne! Så hur mycket val är det? Alltså, utan deras missbruk tror jag inte dom hade gjort det.

(Dp2)

Sp2 ger exempel på hur stora skillnader det kan vara mellan de olika kvinnogrupperna;

Det blir väldigt såhär starka sidor som ställs mot varandra, vilket också blir fullt förståeligt utifrån varje situation. Om man då ser från en person som är inlåst i en källare och får besök tio, femton, tjugo gånger om dagen, att man då ser på dom personer som kommer och köper med en avsky kontra den som kanske studerar, har barn eller fler utgifter av annan anledning och behöver extra inkomst och trivs jättebra med det man gör. Man har kanske sina stamkunder som man förutom den sexuella akten i sig har jätte trevligt med, man dricker kaffe eller tar ett glas vin ihop och sen njuter båda två av det sexuella, men man får även betalt. Lite svårt att säga till antingen den ena eller den andra att; du har fel.

(Sp2)

Rent krasst skulle vi kunna säga att distinktionen emellan ländernas förhållningssätt bottnar i hur kontentan av den svenska lagstiftningen främst handlar om att lägga fokus på de mest utsatta, i opposition till den danska policyn som snarare tycks premiera människors fria val. Om vi tänker oss att Sveriges lagstiftning är en direkt följd av dess rådande normer och värderingar kan vi se hur det, på en strukturell nivå, är samhället som värderar och kategoriserar dessa kvinnors egenskaper som något onormalt och förkastligt hos individen, snarare än något primärt normalt och önskvärt (Goffman 1972). Sk1 problematiserar detta;

Man talar ju ändå om för hela befolkningen att alla är offer... en lagstiftning som säger att du är ett offer och förstår du inte det så är du ännu mer offer, lite sådär att förnekar du att du är ett offer så är det ett bevis på hur mycket offer du är för då är du så mycket offer att du inte ens förstår att du är ett offer... att liksom sprida runt det budskapet i samhället gör naturligtvis något.(...)Man är lite oönskad liksom, för så som det har blivit i Sverige idag, är ju att staten har gjort det helt klart för människor som mig att det är skadligt att sälja sex, förstår du inte det så är det du som lider av ett falskt medvetande, och nu har vi ju den här lagen, så det är nästan som att om du inte fattar själv att du måste sluta så är du ju nästan dum i huvudet i alla fall...

(Sk1)

Dodillet (2009) problematiserar denna känsla hos kvinnor i Sverige och menar att politiker tenderar att se på deras försäljning av sex som en brist på livsorienterad kunskap hos dessa kvinnor snarare än deras egen brist på adekvat kunskap om dessa kvinnor. En svensk attitydförändring som, enligt SOU:s utredning (2010:49) saknar likvärdig motsvarighet i Danmark, vilket författarna tolkar som att förbudet i sig har haft en betydande normativ effekt. En konsekvens som Sk1 inte verkar uppskatta;

Vi visste att stigmat skulle gå upp, men vi förstod inte att, alltså det som händer nu är att en hel ny generation av vårdpersonal, socialarbetare har... har liksom utbildats efter att den här lagen kom och fått ett ganska ensidigt meddelande, beroende på var de har utbildat sig. Och det börjar märkas i bemötandet och det

*tror jag vi inte var beredda på.
(Sk1)*

Detta kan vara ett resultat av att man, bland annat på det socialpolitiska området, allt mer har börjat definiera prostitution som ett socialt problem snarare än ett socialt fenomen. Detta kan, enligt Bjønness (2009a) medföra att man riskerar att negligera kvinnornas egna perspektiv. Det finns generaliserade attityder som florerar både i Sverige och Danmark vilket Bjønness (2009a) anser gör den mediala debatten onyanserad. Detta då den ofta bara tar hänsyn till en dimension av fenomenet, vilket gör att många kvinnor som inte likställer sig med den här bilden försvinner i en diffus gråzon och sällan uppmärksammas. Vikten av att få fram en heterogenitet i prostitutionsfrågor konstaterar även Dk2 med följande ord:

*Vi har alla olika relationer till jobbet, och det är bra om folk kan erkänna att sexarbete inte är svart och vitt - det kan ha skadliga effekter, och att det inte är för alla. Att de också kan erkänna att det inte skadar alla av oss, och att det är rätt för vissa. Övergeneralisering och fördomar är vad som oroar mig.
(Dk2)*

Även om Sk1 är ett bevis på att många kvinnor, genom upplevd egenmakt och självtillit (Moula 2009) försöker motarbeta föreställningar och stå upp för sina rättigheter tycks dessa förhärskande attityder, trots allt vara svåra att tränga igenom för kvinnor som säljer sex. Detta då omgivningens dominerande föreställningar reproducerar bilden av dem som passiva, okunniga offer i behov av styrning (Askheim & Starrin 2007). I det här avseendet verkar det rimligt att anta att det finns stora skillnader mellan de attityder som florerar i Sverige respektive Danmark. Denna tolkning gör vi eftersom Sverige explicit betonar med sin kriminalisering att prostitution är ett socialt problem som bör bekämpas. Trots detta verkar känslan av att bli betraktad som offer lika aktuell i Danmark, vilket vi tror är ett resultat av att prostitution i grunden benämns som ett socialt problem även där, oberoende deras liberala lagstiftning. Något Dk1 ställer sig kritisk till;

*Det vill jag ha bort! Vi är inte mer ett socialt problem än andra... de är folk med sociala problem i vårt yrke, men det är det också i andra yrken... Det gör inte arbetet eller hela området till ett socialt problem... så det skall bort. Och så skall man självklart fortfarande hjälpa de som har sociala problem som man hjälper andra i andra yrkesgrupper som har sociala problem. De stigmatiserar oss som offer, som människor som inte riktigt själva har valt och inte själv kan välja sina liv.
(Dk1)*

Enligt Agustin (2007) är förtroendet litet för dessa kvinnors kapacitet att som vuxna myndiga personer, själva kunna fatta adekvata beslut som rör deras liv. Detta då försäljning av sex, utifrån betraktarens ögon, ofta ses som en traumatisk händelse. När vi tillskriver specifika egenskaper hos en människa på det här sättet, menar Goffman (1972) att det rör sig om människans *virtuella* sociala identitet, alltså en föreställd och ibland missvisande sådan, eftersom den konstrueras av omgivningen och de förväntningar som finns. Denna syn på kvinnor som passiva och i behov av hjälp, tror vi försvårar deras empowermentorienterade kamp för rättvisa och jämlikhet, då dessa kvinnor särbehandlas och många gånger fråntas möjligheten att delta i samhället på lika premisser (Blanchard et al. 1997). Både Dk1 och Sk1 menar att oavsett lagstiftningens konkreta karaktär så är det snarare den förlegade syn man alltid haft på sexförsäljning som rent generellt påverkar deras privatliv mest;

Att staten inte erkänner oss som värdiga, likvärdiga människor. Det påverkar oss och vår självbild... det är också det att omgivningen undviker oss så mycket hela tiden... Det påverkar oss och vår självkänsla...

(Dk1)

Alltså bara rent sådär känslomässigt, personligen, jag kan känna att det är en sån jävla förolämpning att staten går in och säger att vi är några slags viljelösa våp och offer och... som liksom inte kan fatta några kloka beslut i våra egna liv, för det är inte min upplevelse.

(Sk1)

Dessa resonemang går att likställa med den dimensionen av empowermentperspektivet som bygger på tanken om att alla människor har förmågan att definiera sina egna behov och problem, och i sin tur även äga rätten att själva utveckla handlingsstrategier för att lösa dem (Payne 2008). Det handlar om att rättfärdiga sina handlingar och på så vis bevara sitt egenvärde. Men gäller detta verkligen alla kvinnor som säljer sex måste vi återigen fråga oss. De kvinnor som går på gatan tycks nämligen, på det privata planet, inte lika upptagna av att kämpa för sin egenmakt. Eller som Sp1 uttrycker det;

Dom lever liksom i det som finns och förändras det så får de ta det istället... så det är ju en väldigt svår värld att leva i om man är hemlös-prostituerad och har ett missbruk så det är... alltså man kommer inte ur det här med att man måste hitta pengar, man måste hitta knark, och 'då måste jag ut och jobba ikväll'. Så man tänker nog liksom inte uppåt på det sättet, att nu måste jag börja förändra hur det ser ut eller hur lagarna ser ut och sånt.

(Sp1)

Här kan vi se en tydlig diskrepans emellan de två grupper vi valt att särskilja i vår studie, då begrepp ur empowermentteorin främst gör sig gällande för de kvinnor som försvarar sin försäljning. Känslan av egenmakt och möjligheter att påverka sin situation inom den utsatta gruppen tycks med andra ord vara betydligt lägre, samtidigt som skammen ökar eftersom stigmats *visibilitet* blir extra påtaglig i och med att själva försäljningen här sker mer offentligt (Goffman 1972). Dp2 förklarar att;

Det är de som har lite fler resurser, som har annonser. Men de andra som går på kokain, heroin och är hemlösa och sånt ska vara glada om de ens har en mobiltelefon som inte är stulen. Så ja... det bero på hur mycket resurser man har...

(Dp2)

Med hänsyn till vår ledande stigmatteori, kan vi alltså se att dessa kvinnor inte bara blir stämplade som prostituerade, de är också missbrukare och inte sällan hemlösa, vilket förstärker stigmatiseringens inverkan på kvinnorna ytterligare (Rubin 2002). Rubin menar att stigmat förstärks ju fler stämplor man bär. Det är med andra ord värre att vara missbrukare, hemlös och prostituerad framför att bara definieras som prostituerad. Detta vill vi beskriva i termer av hur kvinnorna förlorar mer agens ju färre resurser de har och ju fler stämplor de blivit förknippande med (Alsop et al. 2006).

Det är ju ingenting som de är stolta över... Alltså det är så många i samhället som ser ner på det för det är liksom fattigt, det är hemskt och det är... alltså det är ju ingenting som... Jag har aldrig hört någon säga: 'åh du prostituerar dig, gu va

roligt! 'Det är ju ingen som gratulerar en när man får sin första torsk alltså.
(Sp1)

Dp3 menar att det är just denna stigmatiserande syn och dessa, till synes entydiga attityder som den förstnämnda gruppen av kvinnor inte gärna vill bli förknippade med, såväl i Sverige som i Danmark. Men hon belyser också att det å andra sidan finns risker med att bara uppmärksamma deras röster, då hon anser att prostitutionsområdet också inbegriper kvinnor som faktiskt bör betraktas som offer och i behov av stöd och hjälp;

Det är några bordellprostituerade som har resurserna till att uttala sig och kanske också har tagit ett aktiv val, och tycker att det är ett bra jobb för dom. Att de kan uttala sig i media, och de har också den attityden att de också blir stigmatiserade när man hela tiden går in och tittar på dom som offer, och ser på dom som offer, personer som inte har något fritt val över deras eget liv... Men så har man de man verkligen behöver förhålla sig till, och det är ju de gatuprostituerade... Och vi ser inte de andra prostituerade som kanske har det okej, det är dom man snackar om, "det lyckliga ludret". Det kan säkert vara så att dom finns därute men det är inte dom jag känner.

(Dp3)

Det är med andra ord intressant hur båda dessa polariserade grupper känner sig främmande inför den danska debatten kring prostitution. "Sexarbetarna" upplever att de blir föremål för ett offerskap som de inte kan identifiera sig med, samtidigt som kvinnorna på gatan, å andra sidan tycks uppleva att det är den förstnämnda gruppens mer odramatiska erfarenheter som generellt exponeras i samhället. Dp2 illustrerar denna polemik utifrån de kvinnor hon möter;

Alltså av tusen personer så är det kanske två som säger att dom vill, men jag har inte träffat någon på sex år som går ut genom dörren och säger; 'ja, nu ska jag ut och träffa en man jag aldrig sett förut, och vi ska ha sex och det blir jätte roligt' då hade dom gjort det gratis (...).Men asså, jag ser när de börjar bli abstinenta och går ut, hur roligt tycker dom att det är? Alltså, hade jag gett dom 500 kr hade dom aldrig gått ut!

(Dp2)

Hedin och Månsson (1998) belyser dock att hur det, trots alla negativa aspekter som tas upp med att sälja sex på gatan, finns kvinnor med betydligt godare upplevelser. En del av deras informanter beskriver bland annat en känsla av frihet, av att vara eftertraktad av kunderna och den makt som kommer av att ha kontroll över situationen. Dessa kvinnor känner sig varken förtryckta eller utnyttjade i förhållande till sin försäljning (Hedin & Månsson 1998). Istället för att passivt internalisera en stigmatiserad "inlörd hjälplöshet" och låta sig bli beroende av samhällets hjälpinsatser, vill vi lyfta hur även dessa kvinnor, liksom de resursstarka, de facto tar ansvar över sin egen livsföring. Alla handlingar som bygger på empowerment måste ju nämligen vara självstyrda (Payne 2008). Dk1 menar att de kvinnor hon känner som går på gatan fortfarande kan visa prov på en form av agens eftersom de faktiskt också, utifrån ett annat perspektiv, lyckats erövra en sorts makt och kontroll över sin egen situation, sina arbetsuppgifter och sin närmiljö (Askheim & Starrin 2007);

Jag känner missbrukare som är på gatan och jag tycker att de har ett eländigt liv, men de har det liv de har och de är faktiskt stolta över att de kan klara sig själva, att de inte skadar andra människor när de skall ha pengar för de behov som de har (...).De lever kanske under usla förhållanden och står på gatan och det ser kall ut, men det är fortfarande frivilligt, det handlar inte om frivillighet eller ej,

för de önskar fortfarande att tjäna pengar...
(Dk1)

Enligt SFI:s undersökning (2011) är dock själva missbruket och behovet av att kunna finansiera det utan att göra något olagligt, en av de kanske främsta anledningarna till att dessa kvinnor överhuvudtaget har börjat sälja sex. Egenmakt handlar nämligen inte bara om en medvetenhet kring det specifika målet i sig utan också processen dit, vilket kan generera en känsla av delaktighet och stolthet. Genom att kvinnor på gatan faktiskt klarar av att försörja sig själva kan de uppleva en slags egenmakt i att lyckas ta ansvar för sin egen situation (Blanchard et al. 1997). Även om många av dessa kvinnor innehar ett starkt stigma, menar Goffman (1972) att det trots allt finns personer som tycks vara oberörda av det faktum att de inte uppfyller de förväntningar och krav som ställs på dem. Även om kvinnor på gatan tycks vara den grupp som i störst utsträckning utsätts för stigmatisering så behöver detta nödvändigtvis inte innebära att känslan av skam och maktlöshet ökar. Thompson (2007) understryker nämligen att det är viktigt att betänka hur olika människor söker empowerment utifrån olika bevekelsegrunder beroende på deras olika identiteter i olika skeenden i livet. För somliga blir det viktigast att kämpa för rätten av att bli värdigt behandlad, oavsett försörjningsform, och för andra handlar det om makten att själv, med egna pengar, kunna upprätthålla ett för dem, vitalt missbruk. Vi menar att man i Danmark ställer sig mer okritisk till bilden av "det lyckliga ludret", som *Dp3* tidigare nämnde. Detta är något som man i Sverige mer påtagligt försöker motarbeta då lagstiftningen premierar erkännandet av de mer problematiska aspekterna av sexförsäljning. *Sp1* uttrycker det såhär;

Jag tror att om man känner i sin prostitution att 'jag blir väldigt utsatt... att jag måste... att jag har inte något annat val än att sälja sex, men jag blir väldigt utsatt' ... Då tror jag att det finns ett väldigt stort stöd i att; 'du har rätt i den känslan för du är utsatt' och det får man genom lagstiftningen. Att man säger att 'ja det stämmer fint, du upplever det precis på det sättet som vi har tänkt, och att man där får en bekräftelse genom det och att man där får hjälp eller stöd i det.
(*Sp1*)

Vi vill här demonstrera hur svensk socialpolitik, med lagen som rättesnöre, i större utsträckning tycks ha valt att ersätta prostitution med begrepp som desperation, maktlöshet och avsaknad av andra alternativ. En tydlig distinktion emellan ländernas båda förhållningsätt som rent krasst skulle kunna sägas bestå i hur svensk lagstiftning tydligare förknippas med kvinnornas offerskap och den danska med deras egenmakt. Om vi med avstamp i denna tolkning dessutom integrerar våra teorier om empowerment och stigma så kan de, i detta avseende ses som varandras motpoler då empowerment står för "inkluderingskraften" och stigma som "exkluderingskraften". Kvinnor som säljer sex, oavsett på vilken arena, land och lagstiftning verkar de i regel bli betraktade som utsatta och avvikande. Ingen av dem går därmed helt fria ifrån att bli stämplade som mindre "mänskliga" som Goffman (1972) uttrycker det. Vi vågar dock påstå att "inkluderingskraften" är mer påtaglig i Danmark eftersom verksamheten till syvende och sist är legal för båda parter, varvid kvinnor som säljer sex i Sverige har ett betydligt mer begränsat handlingsutrymme. De uppmuntras med andra ord inte till empowerment i samma utsträckning eftersom samhället från början fråntagit dem deras möjligheter att själva välja denna försörjningsform då lagen indirekt gjort marknaden illegal för dem (Aslop 2006).

Dels blir säljaren per automatik utsatt då hon eller han främjar en illegal handling, sedan befäster lagen att avvikande sex, som mot ersättning, inte är

accepterat.
(Sk2)

5.2.2 Hemlighetshållande

Offerskap är, som vi tidigare redogjort för, oavsett rådande lagstiftning intimt förbundet med olika typer av stigmatiseringsprocesser, vilka i sin tur tycks generera en väldigt stark känsla av skam. Vi vill här presentera vilka konsekvenser denna attitydsorienterade särbehandling innebär i förhållande till kvinnornas privatliv.

De flesta kvinnor som prostituerar sig får en väldigt dålig självkänsla och ett väldigt dålig självförtroende och ofta leder det till isolering. För att man inte berättar för familjen eller för vänner eller bekanta, för det finns en skam i det. Om det är så att man prostituerar sig mer eller mindre dagligen så drar man sig undan från familj, vänner och bekanta och så, för man orkar inte leva med en hemlighet. Det blir mycket ljug.
(Sp3)

Det är väldigt tabubelagt, alltså det sista man säger, kan jag föreställa mig.
(Dp3)

Socialförvaltningen (2007) beskriver också hur prostitution ofta är förknippat med hur denna skamkänsla försätter många kvinnor i ett oönskat dubbelliv, där rädslan av att bli avslöjad även går att appellera till Goffmans stigmatologi (1972). Behovet av att dölja sitt stigma väger tyngre än den sociala avkastning man skulle få om man vågade berätta att man faktiskt sinsemellan säljer sex. Undersökningen tar också upp hur det psykiska lidande som många sexsäljande kvinnor tycks uppleva, kan vara en produkt av just detta hemlighetsmakeri (Socialförvaltningen 2007). En upplevelse av att behöva upprätthålla olika lögnar och ständigt, till och med inför sina absolut närmaste, bära runt på en outtalad sanning om sig själv. En viktig komponent som uppdagats även i vår studie, såväl i Sverige som i Danmark. Sk1 berättar för oss att;

Man ljuger ju hela tiden, och man ljuger inte alltid för sin egen skull utan man ljuger ju så jävla mycket för alla andras skull liksom, för att man inte ska chocka folk och för att man inte ska göra folk nervösa eller för att inte folk ska känna sig obekväma eller bli oroliga eller... Det är ett evigt jävla ljugande! Och det är ju inte heller speciellt positivt... så fort du kommer i en liberalare miljö så ljuger du lite mindre, så jag skulle vilja säga att bortsett från det här med att det skyddar en mer eller inte så håller den (syftar på den danska lagstiftningen) en i alla fall psykiskt lite mer hälsosam.
(Sk1)

Enligt Goffman (1972) är skamkänslan alltid närvarande när man innehar ett stigma, vilket inte sällan leder till att man som misskreditabel person antingen drar sig undan eller väljer att hemlighetshålla sitt stigma i hopp om att bättre kunna samverka med de ”normala”. Mötet med omgivningen präglas nämligen i så många avseenden av en längtan efter att kunna mötas på lika premisser varvid döljandet av sin försäljning kan eliminera risken av att annars bli stämplad som ”fel” och oönskad Goffman (1972). Detta bekräftas av Sk2 i nedanstående citat;

Lagen förstärker skuld och skam, helt klart! Och därmed stigmatiseringen. Inte ens jag sitter vid en middag och deklarerar att jag säljer sex. Men jag kan säga att jag varierar mina partners utan att någon höjer på ögonbrynen...
(Sk2)

En del tidigare forskning vi redogjort för utgår ifrån att många kvinnor som säljer sex, redan inledningsvis innehar en marginaliserad ställning i samhället, varvid den här ”fel”-stämpeln i många fall redan existerar. Prostitutionen i sig problematiseras därmed ofta som något som enbart förstärker deras på förhand, negativt betingade, sociala position (Socialförvaltningen 2007). Vi menar återigen att det här är en något onyanserad bild av verkligheten då den inte tar hänsyn till de olikartade erfarenheter som existerar på området. *Dk1* beskriver till exempel hur detta är en av de, för henne, viktigaste föreställningarna att försöka rasera;

Alltså, jag har väldigt mycket självkänsla, för det är nödvändigt om man skall stå fram omkring det. Man blir tvungen att kontrollera så att andra inte tror att det är synd om en, nån som inte vet vad man gör eller lever ett förfärligt liv och så vidare, så det kräver mycket självkänsla.
(*Dk1*)

Istället för att enbart passivt acceptera sitt stigma eller på grund av skam dölja sin försäljning konstaterar hon att det faktiskt går att häva förtrycket genom att försöka praktisera sin ”annorlundahet” som något positivt. Men hon förtydligar också att det krävs ett starkt självförtroende och en medveten agens för att lyckas skapa förutsättningar för social mobilisering och därmed i sin tur även social inkludering i samhället (Andersen et al. 2003).

För trots allt kan jag stå upp och säga att jag är sexarbetare, sen att det är lite svårt att ha stigmatiseringen på sig, att de tror att jag har ett eländigt liv och kanske är narkoman... så kan jag ändå märka att de (allmänheten) är intresserade och lutar emot att acceptera oss... att det är mitt val (...) Alltså att det är lagligt i Danmark gör ju att vi lättare är upplysta och kan tala med politikerna... långt ifrån de flesta sexarbetare gömmer sig... De är på Facebook och är vänner med mig som står öppet fram som sexarbetare.
(*Dk1*)

Dk1 bekräftar med andra ord den hypotes som *Sk1* tidigare uttryckte om att strävan efter att mörka sin försäljning av sex är något mindre påtaglig i ett liberalare land som Danmark.

Alltså ju mer lagstiftningar begränsar dig som människa desto sämre är dom ju för din självkänsla oavsett liksom vilka lagstiftningar det är. Och då tror jag att en liberalare lagstiftning i alla fall undviker så att folk inte blir riktigt lika marginaliserade, och då har man mer rättigheter, och framförallt så känner man att man har mer rättigheter.
(*Sk1*)

Vad vi är intresserade av i det här avseendet är dock huruvida detta har med Danmarks mer tillåtande lagstiftning att göra eller om det snarare handlar om attitydskillnader emellan länderna. Om vi exempelvis tar *Dp1* följande utsaga i beaktning får vi en direkt motsatt beskrivning att förhålla oss till, vilket återigen förleder oss att tro att inget av länderna går fria ifrån olika grader av normativt påbrå.

Det är stigmatiseringen, det är det fördömande, och den känslan om att hemlighetshålla... Det är det som betyder så mycket. Jag kan gott förstå att ni är så upptagna av lagstiftningen men jag är inte så säker på att ni kommer finna era svar på era frågor i lagstiftningen! Jag tror ni kommer finna dem i kulturen och i stigmatiseringen. Alltså, därför, återigen, alltså lagstiftningen påverkar ju er där (I Sverige) för det är olagligt det som de gör, det är ju också sådana politiska tankar man sätter när man kriminaliserar kunden, men det är i stigmatiseringen ni kommer finna svaren... och i deras närmaste miljö (...) nästan alla, det är några få som står fram, men de flesta håller sig gömda.
(Dp1)

Det här resonemanget blir extra intressant i förhållande till de resultat SFI (2011) framhåller i sin rapport där närapå alla informanter även i Danmark och oavsett prostitutionsarena, upplever en fördömelser i mötet med andra. I Socialförvaltningens undersökning (2007) proklamerade andra kvinnor med prostitutionserfarenhet till och med att det är just stigmatiseringen som, framför negativa erfarenheter av sexförsäljningen i sig, sätter de djupaste psykologiska spåren.

Det begränsar mig på ett annat sätt för då måste jag ju ljuga mer, och att hålla på och ljuga hela tiden, det pratade vi ju om tidigare, just vad det gör med en, med själen tillslut liksom, att tvingas ljuga över något som man för det mesta absolut inte skäms över (...) folk som inte har träffat någon annan sexarbetare och så träffar dom mig och så säger dom... ja men, alltså, då ska jag vara nåt gyllene jävla undantag... men det enda som är undantag med mig är att jag är aktivist.
(Sk1)

Vi vill med andra ord inte dementera Dp1 tidigare försök att förringa en eventuell övertro inför lagens inverkan på kvinnors privatliv samtidigt som vi trots allt inte vill förbise hur kriminallagar som Sveriges sexköpslag trots allt kan öka just denna strukturella attitydpåverkan (Rubin 2002). Något vi i vårt material vill hävda är den främsta orsaken till att kvinnor föredrar att inte berätta om deras sexförsäljning för någon.

Utifrån den här referensramen blir det tydligt hur empowerment spelar en stor roll när det gäller vilka grupper av kvinnor som är måna om att försvara och även offentliggöra sin sexförsäljning. Empowerment är ju lika mycket en kritik av som en kamp emot orättfärdiga fördelningar av makt och för lite inflytande över ekonomiska, sociala, kulturella och symboliska resurser i samhället (Thompson 2007). Om man talar om försäljning av sex utifrån dessa moraliska aspekter kan man tydligt se hur dessa kvinnor upplever att problematiken bottnar i hur omgivningen bedömer dem som avvikare och därmed mindre värda. Även om normaliteten, enligt Goffman (1972) utgör den katalysator som genererar störst acceptans i mötet med andra, kan man dock se en eventuell diskrepans mellan de olika grupperna. De resursstarka betraktar sig själva som fullt normala och definierar istället omvänt omgivningen som mindre mänsklig. Kvinnorna på gatan däremot, har många gånger ett så pass synligt stigma, vilket i kombination med att deras egenmakt har försvagats på sikt leder till att de avskärmas från samhället med en stor ensamhet som resultat (Goffman 1972). Sp1 menar att det är just rädslan för detta utanförskap som ligger till grund för att de kvinnor som fortfarande vill samspela med de "normala" föredrar hemlighetsmakeri framför stigmatisering;

Man vill inte att folk ska tycka synd om en eller se ner på en, så då berättar man det inte utan låtsas att man får pengarna någon annanstans ifrån.
(Sp1)

Sk2 tror att lösningen ligger i att häva just detta hemlighetsmakeri;

Där krävs mer information i skolor bland annat, och på olika enheter. Tabu runt sex och köpesex måste försvinna, vilket naturligtvis inte görs över en natt. Men med den lag vi nu har så förstärks det bara.
(Sk2)

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att det fortfarande, stigmatiseringen till trots, finns kvinnor, både i Sverige och Danmark, som medvetet och öppet valt att framhäva att de säljer sex och därmed försökt bryta den förgörande tystnaden. Denna kollektiva kamp verkar dock endast möjlig så länge man är övertygad om att det är omgivningens bild av "normalitet" som bör nedmonteras (Goffman 1972). Sk1 problematiserar detta dilemma med hjälp av ett talande exempel;

Ta en dag nästa vecka, typ en onsdag, och så ljuger ni, från det att ni vaknar tills ni går och lägger er, så ljuger ni, bara lite grann, för alla människor ni träffar, och så känner ni hur ni mår på kvällen, och det är lite så det är att leva med det här stigmat.
(Sk1)

Ett citat vi tycker lyckas sammanfatta den här rubrikens essens, där rådande normer om normalitet och avvikelse återigen utgör den beståndsdel som påverkar kvinnornas upplevelser mest, även om vi vill visa att de i det här fallet blir än mer framträdande med den svenska lagstiftningens ideologiska förankring. Trots att det finns kvinnor i såväl Sverige som Danmark som går samman och öppet försöker bryta normer som går emot deras självbestämmande, så upplever de också stigmatiseringen som påtaglig och problematisk.

5.2.3 Sexualitet

I informanternas utsagor framträdde sexualitet som ett viktigt begrepp, vilket vi under den här rubriken vill analysera för att skapa oss en förståelse för de normer som kvinnorna blir föremål för.

Det är för att det är sex... det är sex ... Sexarbetare har alltid varit stigmatiserade därför att man ska kontrollera kvinnans sexualitet... men det är lite mer okej ... om du är mycket förälskad. Men om du gör det för att uppnå något ... en sexuell makt eller kapacitet... men om du använder den för att få frid i hemmet eller för att få ett bättre jobb alltså, eller om du använder den på det sättet som vi gör det, för att uppnå en fördel (ekonomisk) och så öppet, så är det fortfarande moraliskt galet, och man ser ner på det ... Då blir man fortfarande rädd för det här... och jag tror att det man är rädd för det stigmatiserar man.
(Dk1)

Precis som Dk1 är inne på, har det, enligt Goffman (1972) historiskt sett alltid funnits incitament kring hur människor bör vara, bete sig och agera för att betraktas som normala och värdiga. Moraliska bedömningar lever kvar i våra samhällen än idag vilket vi tror är en viktig bidragande orsak till de normativa ramar som enligt Dodillet (2009) reproducerar bilder av

vad som anses vara god kvinnlig sexualitet. Hon beskriver hur den sexuella akten bland annat förväntas bygga på kärlek och intimitet för att kategoriseras som legitim (Dodillet 2009). Om kvinnan däremot själv, på egna initiativ, väljer att laborera med andra tillsynes avvikande sexualiteter, såsom att ta betalt eller ha sex med okända, begår hon ett normbrott mot det som av omgivningen premieras och accepteras (Rubin 2002). Med avstamp i föregående citat kan vi också se hur det finns en rädsla inför det som ter sig främmande, vilket Rubin menar kan resultera i att kvinnor som säljer sex stigmatiseras. Denna rädsla kan böttna i idén om att erotisk variation är något farligt och hotfullt (Rubin 2002). En bild av sexualitet som *Sk1* onekligen är bekant med;

Då blir det ju såhär, då är det ju sex på nåt vis som är grejen, det är att det handlar om sex, det är det som är problemet liksom, em.. och jag kan ju inte komma fram till något annat liksom, och det är ju även om man tittar på hur det är i Sverige liksom så är det ju såhär, i om med att lagen här handlar om kvinnorna och det är kvinnorna som blir utnyttjade och vi skiter egentligen lite i männen, för de gör vi ju?! Och då får man ju hårdra det ännu mer och säga att det är kvinnors sex som det handlar om, och då blir det ju, för mig, och det är bara jag som spånar i mitt eget huvud, men; hur långt har vi kommit med kvinnors sexualitet egentligen?
(*Sk1*)

Holmström & Skibrei (2009) skriver att synen på prostitution skiljer sig åt i Sverige och Danmark då diskussionen i Sverige har kommit att bli en jämställdhetsfråga. Något som föregående informant öppet kritiserar då hon insinuerar att kvinnor och män inte är jämlika inom lagens skyddsaspekt. Männens så kallade egenmakt tycks bemötas med större tillit samtidigt som kvinnans kapacitet att ta ansvar över sin egen situation undermineras, på gränsen till omyndigförklaras (Askheim 2007). Men, undrar vi, hur yttrar sig i så fall denna jämställdhetsdiskussion på andra sidan sundet? *Dp2* ger ett exempel på detta;

Ja det är väldigt så att männen har rätt till det, det är ju inte så att du kan gå ut och se Greta på ålderdomshemmet och hon har inte fått sex på tjugo år; 'Är det här ingen man som vi kan köpa?' ... Det är alltså bara männen som har rätt. Men alla tanter och ensamma mammor som inte haft sex på tio år kan gå ut och festa och få one night stands... Dom har inga rättigheter!
(*Dp2*)

Bjønness (2009b) menar att kvinnans sexualitet överhuvudtaget sällan tas i beaktning i forskningssammanhang vilket är en viktig dimension vi försökt integrera i vår studie. Jämställdhetsdiskussionen i Danmark, utifrån vår empiri, tycks mest kretsa kring huruvida män och kvinnor inte har samma möjligheter att få sina sexuella behov tillgodosedda. Bjønness (2009b) menar att denna brist kan förstås utifrån den patriarkala struktur som historiskt sett betraktat kvinnan som ett objekt och inte sällan heller ett offer. *Sp3* förnekar inte att denna syn fortfarande gör sig påmind i Sverige, men hon kan dock inte se någon koppling mellan lagstiftningen som sådan och ett ökat stigma.

Det påverkar dem personligen, den synen man har på dem, det är ingen som går och sträcker på sig; 'hej jag prostituerar mig' men det är ingenting som har med lagen att göra, så har alla kvinnor känt i tusentals år.
(*Sp3*)

Goffman (1972) menar att man sedan antikens Grekland har stigmatiserat människor som har avvikit från de "normala". Dessa avvikelser behövde inte vara synliga för ögat, utan kan precis som för kvinnor som säljer sex röra sig om att omgivningen bedömer deras moral som annorlunda och mindre värd. Denna stämplingsprocess fråntog människor sitt människovärde såväl då som idag, eftersom denna typ av sexuella särart generellt sett i samhället fortfarande anses vara normavvikande. Frågan blir då alltså om en lag verkligen bara kan "trolla" bort något som snarare bottnar i djupt förankrade moraliska förhållningsätt till ett fenomen som detta. Intressant är hur normbildningen här blir det primära och lagstiftningen det sekundära. Sp2 ger ett liknande exempel;

Jag tror att man gärna anklagar sig själv för att vara en skit hora liksom, lägsta rankning och hela liksom... Det tror jag att man gör oavsett lagen eller inte.
(Sp2)

Dk2 har dock svårt att se hur denna syn på kvinnans sexualitet kommer bestå i takt med en framtida moderniseringsprocess. Hon förutspår en strukturuomvälvande attitydförändring som hon på sikt tror kommer generera större acceptans gentemot kvinnor som vill och aktivt valt att sälja sex;

Det är aldrig okej för staten att blanda sig i vuxna människors frivilliga sexliv, inte heller när det är pengar involverade. Jag tror, att man om 50, 100 eller 150 år kommer att se tillbaka på lagstiftningen mot sexarbete med samma förskräckta skam, som man i dag ser tillbaka på lagstiftningen mot homosexualitet.
(Dk2)

I Sverige tycks dessa dynamiska attitydströmningar snarare förstärkas i motsatt riktning vilket bland annat Kuosmanens (2008) artikel om förändrade förhållningsätt till köp av sexuella tjänster avslöjar.

Nämen det känns som om det har sparat ur någonstans i Sverige, eller inte bara i Sverige, men nu är det ju Sverige vi pratar om, det är det här med att; har män verkligen rätt att köpa kvinnors kroppar? Jag har jobbat i 24 år, titta; helt intakt, har idag ett helt normalt jävla liv.
(Sk1)

Utifrån Rubins (2002) erotiska pyramid, befinner sig kvinnor som säljer sex långt ner i hierarkin av sexuella aktiviteter i samhället. Ju lägre ner i rangordningen man hamnar, desto mer påtaglig är risken för att bli stigmatiserad. Vi menar dock att vi, liksom Agustin (2007) upptäckt att det finns en viss distinktion i vår empiri mellan de professionellas sätt att tala om denna position i samhället och kvinnornas egna upplevelser. Det tycks finnas en inneboende föreställning om att kvinnor som säljer sex lever under miserabla förhållanden, vantrivs med sin situation eller riskerar falla offer för mäns våld (Agustin 2007). Huruvida denna förutfattade mening kan yttra sig i en svensk kontext ger Sk1 ett exempel på:

Det vi framförallt har sett är att plötsligt ska alla vara en god liten medborgare, så man misstänker att trevliga Anna som har lägenhet bredvid säljer sex, då är det väl bäst att man ger det till polisen eller till värden, men man gör det ju inte för att vara ond mot Anna, man gör det ju för att vara snäll naturligtvis, för att stackars människa som säljer sex, hon måste ju få hjälp, och så slutar det med att

Anna blir vräkt och ingen blir lyckligare för det...
(Sk1)

Här kan ”den goda lilla medborgaren” förstås utifrån samtidens växande medelklass, där medelklasslivet och de livsval som faller inom denna betraktas som ett gott och normerande liv i samhället (Agustin 2007). Detta paternalistiska synsätt kan som följd generera att grannen i det här fallet, upplever sig ha mandat att gå in och kontrollera och hjälpa ”den andra” som faller utanför den normala ”ramen” (Agustin 2007). Om man återigen utgår ifrån Rubins (2002) sätt att se på sexualitet blir det tydligt hur Sveriges sexköpslag och dess inneboende incitament att bekämpa prostitution, genomsyras av idén att det här med att sälja sex är ett hot mot människors individuella hälsa. Ett aktivt, politiskt ställningstagande som kanske syns på makronivå men märks på mikronivå då den konkretiserar bilden av hur vi bör utveckla sexuella relationer för att vara så normala som möjligt. Men, om vi här vänder på myntet, och tänker oss att denna typ av hjälpande handling får motsatt effekt, kan vi se hur kvinnan istället kan förlora den autonomi som hon de facto upplever. Detta kan vi med hjälp av Moula (2009) härleda till en nedbrytande egenmakt, då ”kontrollbesök” som *Sk1* berättade om, fråntar kvinnans möjlighet att vara ett potentiellt handlande subjekt som vet sitt eget bästa. När samhället tar sig an enskilda individers privatliv på följande vis, kan vi se hur kvinnors sexuella handlingsutrymme kan inskränkas, eftersom de själva fråntas möjligheten att definiera sin egen situation. På frågan kring vilken inverkan lagen egentligen har för kvinnor som säljer sex i dessa moraliska avseenden svarar *Sk1* såhär;

Att det skulle funka som avskräckande på något sätt? Eller tvärtom? Det tror inte jag, alltså jag, det måste jag säga att jag faktiskt inte tror, för att alltså lagen är ju bara en del av hur samhället ser ut i stort, så att å ena sidan har vi en lag som kanske är tänkt att den ska avskräcka och å andra sidan så står Madonna och gnider sig emot en stolpe i en musikvideo liksom. Alltså vi har ju blivit ett mer sexualiserat samhälle överlag, och jag ser inte att det är en minskning av tjejer som har börjat sälja sex.
(Sk1)

Kvinnor i vår tid uppmuntras till att vara sexiga samtidigt som vi tänker att en emancipatorisk sexualitet, där kvinnan själv bestämmer över sin sexualitet, bemöts med en helt annan, oftast dömande inställning. Detta tycker vi vittnar om hur samhället sänder dubbla normativa signaler. Det finns således, enligt oss, en distinktion mellan när anspelning på sexualitet förväntas och när den fördöms, där uttrycksätten för den värderas olika. Utifrån detta resonemang kan vi urskilja att det oavsett uttrycksätt handlar om just normer och attityder kring kvinnlig sexualitet och när den anses vara acceptabel eller inte. Vi tolkar det därav som att sexualitet kan föda stigmatisering och särbehandling av kvinnor som säljer sex, eftersom sex mot betalning bryter mot normen kring god kvinnlig sexualitet (Rubin 2002).

6. Slutdiskussion

Syftet med studien har varit att undersöka hur Sveriges förbud mot köp av sexuella tjänster respektive Danmarks mer tillåtande inställning, upplevs av kvinnor som säljer sex i vardera land. Vi valde att fokusera våra frågeställningar på hur de olika lagstiftningarna påverkar risk- och skyddsaspekter, rättigheter - och skyldigheter, kvinnornas egenvärde och självbestämmande samt hur sambandet mellan lagstiftningarna och samhällets rådande normer och attityder ser ut.

Det som framkommit i vår undersökning är att prostitutionsområdet är komplext, varvid en lagstiftning som gynnar vissa på området inte nödvändigtvis behöver innebära fördelar för andra. Vi har sett stora skillnader mellan de som säljer sex på gatan och de som säljer sex inomhus, såväl i Sverige som i Danmark. Den förstnämnda gruppen är mer utsatt i de båda länderna men kanske framförallt i förhållande till en svensk kontext i avseende på olika risk och skyddsaspekter. Detta då försäljningen, på grund av lagstiftningen, förskjutits till en mer dold och oskyddad arena. För de kvinnor som säljer sex inomhus i Sverige handlar det snarare om att så kallade ”outcalls” ökat, att varje kund per automatik utför en kriminell handling samt att man på grund av lagstiftningen drar sig för att anmäla eventuella övergrepp. Dessa riskaspekter anser vi gör den svenska lagstiftningen paradoxal eftersom intentionen från början var att bättre kunna skydda de som säljer sex. Vårt resultat visar alltså på att de risk- och skyddsfaktorer som idag existerar i vårt land och som frekvent återkommer i våra informanternas diskussioner tycks motverka varandra på ett sätt som får vår lagstiftning och dess syfte att te sig paradoxal. Med inspiration från Agustin (2007) och utifrån vår empiri, tycker vi att det finns anledning att betrakta denna statliga ambition med viss skepticism då lagens förväntade skyddsaspekt snarare tycks ha lett till att man istället lyckats kontrollera en aktivitet i samhället som inte anses passa in i den strukturella ordningen.

I Danmark handlar lagstiftningens paradox snarare om rättigheter och skyldigheter då kvinnor som säljer sex å ena sidan är skyldiga att betala skatt för sina verksamheter samtidigt som de inte har tillgång till exempelvis A-kassa och andra arbetsmarknadsmässiga rättigheter. Samma villkor för alla på den danska marknaden men samtidigt under en helt annan, betydligt mer reglerande kontrollapparat för de som säljer sex. Vi menar att detta beror på att man i Danmark, trots en mer tillåtande lagstiftning, fortfarande betraktar prostitution som ett socialt problem.

Förutom ovanstående skillnader menar vi att det finns en viktig gemensam nämnare för kvinnornas upplevelser i vår empiri som bottnar i känslan av att bli stigmatiserad och stämplad som offer, oavsett graden av individuellt egenvärde och självbestämmande. Vi har med vår studie visat hur det i både Sverige och Danmark finns tendenser som tyder på att kvinnorna upplever att de, på grund av fördömande attityder i samhället, föredrar att hålla sin försäljning av sex hemlig oavsett land eller lagstiftning. Allt detta beskrivs av våra informanter i termer av ett evigt ljugande och en ensamhet som i sin tur kan förstås genom Goffmans stigmatologi i kontrast till den empowermentorienterade kamp som tvärtom handlar om att frigöra sig från just detta stigma. Kvinnor som säljer sex blir i regel betraktade som utsatta och avvikande. Ingen av dem går därmed helt fria ifrån att bli stämplade som mindre ”mänskliga” även om de danska kvinnor som säljer sex inomhus har något lättare för att göra motstånd emot denna stigmatisering. Här spelar lagstiftningen en viktig roll då de befinner sig på en legal marknad, varvid de eventuellt lättare kan mobilisera sig med andra kvinnor i samma situation och få sina röster hörda i den mediala debatten och få gehör av politiker. I Sverige inskränks dock denna möjlighet till delaktighet eftersom graden av självstyrighet och

egenmakt är mer begränsad (Payne, 2008). Tillsammans med normer gör vår svenska kriminalisering själva sexförsäljningen än mer tabubelagd än i ett land som Danmark med en mer tillåtande lagstiftning.

Vi har i denna studie betraktat empowerment som en slags ”inkluderingskraft” i samhället och stigma som dess motsats; en ”exkluderingskraft”. Med avstamp i denna tolkning kan vi se hur kvinnorna i Danmark i större utsträckning uppmuntras att delta i samhället på lika premisser som alla andra, även om de finns en del uttalade barriärer även för dem. Omgivningens värderande attityder tycks dock, oavsett påvisat motstånd gentemot rådande normer, vara den bidragande orsak som påverkar kvinnornas egenvärde och självkänsla mest, mer än lagstiftningarna i sig och oavhängigt vilken grupp de tillhör. Vad är hönan och vad är ägget kan man då fråga sig. Är lagen en produkt av dessa attityder eller kan detta bemötande ses som en direkt följd av ländernas olika lagstiftningar? Vi menar i detta avseende att lagar kring sexuella tjänster i många fall ter sig sekundära då de inte lyckas eliminera de normer som redan existerar. Med det sagt tycks stigmatiseringen alltså vara den komponent som främst dominerar kvinnornas upplevelser snarare än de juridiska regleringarna i sig, även om de ständigt samverkar i en pågående parallellprocess. Detta anser vi bäddar för spekulationer kring huruvida extern reducering av människors egenvärde tillsammans med upplevd brist på respekt inte går att juridiskt reglera, varken med hjälp av en kriminalisering eller legalisering. Vi kan också se hur svenska och danska kvinnors upplevelser i det här avseendet blir uppenbart ekvivalenta, vilket ger oss anledning att trycka på den normbildning och attitydpåverkan som florerar i de båda länderna snarare än deras separata lagstiftningar. Vår studie avslöjar med andra ord hur lagstiftningarna i vissa fall föder och förstärker normer i samhället, samtidigt som Sverige och Danmarks olikartade attityder å andra sidan kan sägas ligga till grund för att de från början stiftades. Det finns flera aspekter hämtade ur temat; *privatliv* som vi upptäckt går som en röd tråd genom de flesta informanters utsagor vilket i sin tur hänger ihop med de begrepp som uppstått i deras resonemang kring de rådande *attityderna* i länderna. Vi menar att politiska beslut kan producera och befästa nya normer kring kvinnors sexualitet men samtidigt belysa hur redan existerande normer, oberoende dessa regleringar, kan verka minst lika dominerande i samhällets syn på försäljning av sex.

Med bakgrund av denna genomförda undersökning ställer vi oss följaktligen kritiska till den onyanserade bild kring prostitution som exponeras i såväl Danmark som Sverige, då vi i vår empiri kan urskilja polariserade upplevelser och erfarenheter som vittnar om områdets mångfald. Det finns en uppenbar svårighet som de båda länderna tvingas tampas med när det gäller risk- och skydds faktorer samt frågor som rör rättigheter och skyldigheter då kvinnorna inte anser sig få den hjälp de behöver. Vi tycker att man i förhållande till synen på prostitution som ett socialt problem i samhället bör ställa sig själv frågan; vems röster är det egentligen som tas i beaktning? Kan rösterna likställas som en homogen grupp, eller kan erfarenheter särskiljas, där kvinnor med olikartad ingång i prostitution ändå kan få sina behov tillgodosedda? Vad vi kan se är att det är svårt att hitta en lagstiftning som kan gå alla dessa kvinnors skilda önskemål till mötes.

Avslutningsvis vill vi presentera en sammanfattning mellan den svenska och danska lagstiftningen där samtliga kvinnors upplevelser möts i det som ligger till grund för stigmatiseringen, nämligen den kvinnliga sexualiteten. Normer kring kvinnlig sexualitet tycks nämligen vara den faktor som ligger till grund för det stigma, offerskap och hemlighetsmakeri som de alla redogjort för, där den allmänna synen består i hur kvinnors sexualitet bör begränsas och enbart uttryckas inom det som är normativt acceptabelt. Det vill säga att den sexuella akten skall vara gratis och bygga på kärlek, för att uppnå samhällelig legitimitet. Utifrån denna bakgrund innebär det att kvinnor som tar betalt för sex överskrider denna

normativa förväntan på hur de får agera, vilket får en central betydelse i kvinnornas upplevelser av exempelvis egenvärde och självbestämmande. Normer kring kvinnlig sexualitet blir på så vis essensen i hur kvinnorna betraktas sig själva och sin situation, oavsett om försäljningen sker inomhus eller på gatan, frivilligt eller ofrivilligt. Med andra ord; oavsett land eller lagstiftning.

6.1 Förslag till vidare forskning

Vi har i vår studie utgått ifrån kvinnornas perspektiv, vilka är en del av den målgrupp som lagstiftningarna direkt berör. Vi efterlyser dock mer omfattande undersökningar av denna karaktär där brukarperspektivet får ett större gehör. Vi tänker att en sådan undersökning på sikt skulle kunna utveckla metoder inom socialt arbete, där heterogeniteten inbegrips och hjälpen anpassas.

Vidare skulle det vara intressant att undersöka vilka föreställningar som finns inom olika myndigheter, eftersom vi kan se hur normer påverkar den stigmatisering kvinnorna upplever och därmed bemötandet.

Det vore också intressant att se till hur män som säljer sex upplever de olika lagstiftningarna. I synnerhet utifrån begreppet sexualitet, då detta särskilt har framträtt som en stor betydelse för stigmat. Är det enbart kvinnlig sexualitet det rör sig om eller berörs båda könen?

7. Referenser

- Adams, Robert (2003): *Social Work and Empowerment*. (uppl.3) New York: Palgrave Macmillan.
- Agustin, Laura Maria (2007): *Sex at the margins: Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*. London & New York: Zed Books.
- Alsop, Ruth. Bertelsen Frost, Mette & Holland, Jeremy (2006): *Empowerment in practice – from analysis to implementation*. Washington DC: The World Bank.
- Andersen, John. Bohn, Lars. Nordgaard, Trine & Kristensen Juul, Catharina (2003): *Empowerment i storbyens rum: et socialvidenskabeligt perspektiv*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag.
- Askheim, Ole Petter (2007): ”Empowerment – olika infallsvinklar” I Askheim, Ole Petter & Starrin, Bengt (red.): *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Askheim, Ole Petter & Starrin, Bengt (red.) (2007): *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Bjønness, Jeanett (2008a): ”Holdninger til prostitution i Danmark” i Holmström, Charlotta & Skilbrei, May-Len (red.): *Prostitution i Norden*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Bjønness, Jeanett (2008b): ”Sociale tiltag som vidensproducent: Om sociale tiltag og erfaringsbaseret viden på prostitutionsfeltet i Danmark efter 1990” i Holmström, Charlotta & Skilbrei, May-Len (red.): *Prostitution i Norden*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Blanchard, Ken. Carlos, John P & Randolph, Alan (1997): *Empowerment takes more than a minute*. San Francisco: Berrett-Koehler.
- Bryman, Alan (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder* (uppl. 2). Malmö: Liber.
- Dalen, Monica (2007): *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Dodillet, Susanne (2009): *Är sex arbete? Svensk och tysk prostitutionspolitik sedan 1970-talet*. Stockholm/Sala: Vertigo Förlag.
- Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. & Wängnerud, Lena (2002): *Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (uppl. 2) Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Goffman, Erving (1972): *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts Förlag.
- Hedin, Ulla-Carin & Månsson, Sven-Axel (1998): *Vägen ut: om kvinnors uppbrott ur prostitution*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Holmström, Charlotta & Skilbrei, May-Len (red.) (2008): *Prostitution i Norden*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Kuosmanen, Jari (2008): ”Tio år med lagen. Om för-hållnings-sätt till och erfarenheter av prostitution i Sverige” i Holmström, Charlotta & Skilbrei, May-Len (red.): *Prostitution i*

Norden. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Kuosmanen, Jari (2011): "Attitudes and perceptions about legislation prohibiting the purchase of sexual services in Sweden" i *European Journal of Social Work* pp. 1-17, iFirst article. Routledge.

Kvale, Steinar & Brinkman, Svend (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam (2005). "Kvalitativ metod - en introduktion" i Larsson, Sam. Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Meeuwisse, Anna. Swärd, Hans. Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (2008): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Moula, Alireza (2009): *Empowermentorienterat socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, Niclas (2007): *När prostitutionen flyttade in i vardagsrummet: en kartläggning kring hur Internet används för att erbjuda/marknadsföra sexuella tjänster i Skåne/Öresundsregionen och som ger en bild av ungdomars attityder till och erfarenheter av fenomenet*. Malmö Stad.

Olsson, Niclas (2010): *Handlar det om val? Sexhandel via community, chatt, portal: en rapport kring försäljning och köp av sexuella tjänster via Internets olika kontaktformer samt ungas användning av webcam i sexuella sammanhang*. Malmö Stad.

Patton Quinn, Michael (1987): *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Newbury Park (California) London, New Delhi: SAGE Publications.

Payne, Malcolm (2008): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.

Priebe, Gisela & Svedin, Carl Göran (2012): "Sälja och köpa sex i Sverige 2011: Förekomst, hälsa och attityder". Delrapport 1 ur *Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen*. Linköping University Electronic Press.

Rose Alliance (2013). *Rose Alliance*. <http://www.rosealliance.se/?page_id=2> (2013-05-09).

Rosengren, Karl Erik & Arvidson, Peter (1997): *Sociologisk metodik*. (uppl.4) Stockholm: Almqvist & Wiksell (Liber AB).

Rubin, Gayle S. (2002): "Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality" I Plummer, Ken (red.): *Sexualities: critical concepts in sociology*. Volume I. London and New York: Routledge.

Servicestyrelsen (2009): *Prostitution I Danmark: årsrapport 2009*.

SIO (Sexarbejdarnas Intresseorganisation) (2013). *Om SIO*. <<http://www.s-i-o.dk/om-sio/>> (2013-05-09).

Socialforskningsinstitutet (SFI) (2011): *Prostitution i Danmark*.

Socialförvaltningen (2007): *Redegørelse om prostitution i København*. Københavns kommune.

Socialstyrelsen (2007): *Kännedom om prostitution*. Artikelnummer 2007-131-48.

SOU 2010:49: *Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999–2008*. Statens offentliga utredningar. Stockholm.

Sveningsson, Malin. Lövheim, Mia & Bergquist, Magnus (2003): *Att fånga nätet: kvalitativa metoder för Internetforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Sveriges Rikes Lag 2013. Norstedts Juridik.

Thomassen, Magdalena (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Thompson, Niel (2007): *Power and Empowerment*. Dorset: Russell House Publishing.

Thurén, Torsten (2007): *Vetenskapsteori för nybörjare*. (uppl. 2) Stockholm: Liber.

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1: Informationsbrev till kvinnorna

Kvinnor, vi vill höra er röst!

En undersökning om hur lagstiftningen kring köp av sexuella tjänster påverkar kvinnor som säljer sex i Sverige och Danmark.

Vi vill göra denna undersökning för att det saknas aktuell forskning kring hur en lagstiftning som förbjuder kontra tillåter köp av sexuella tjänster påverkar er som säljer sex. Det finns en debatt i samhället om vilka för- och nackdelar dessa lagar innebär men vi är intresserade av hur dessa påverkar er. Vi tycker, med andra ord, att det är viktigt att ni får komma till tals i dessa sammanhang.

Syftet med undersökningen är:

Att undersöka vilken påverkan Sveriges förbud mot köp av sexuella tjänster respektive Danmarks mer tillåtande lagstiftning, har för kvinnor som säljer sex i vardera land, med fokus på deras verksamheter, privata erfarenheter samt relationer till olika organisationer och myndigheter.

Frågeställningar:

Hur upplever kvinnorna att dessa olika lagstiftningarna påverkar deras situation, verksamhetsmässigt och privat?

Hur påverkar de olika lagstiftningarna kvinnornas förhållande till myndigheter och organisationer?

Hur påverkar de olika lagstiftningarna relationerna inom verksamheten med avseende på medsystrar och kunder?

Med sexuella tjänster menar vi olika typer av sexuella handlingar som innebär olika former av fysisk beröring.

Du bestämmer hur intervjun kommer att gå till. Det kan vara personligen, via telefon, e-post eller annat lämpligt sätt. Om vi träffas personligen så kommer samtalet att spelas in med en diktafon för att sedan kunna transkriberas. Detta material kommer att förstöras efter att studien är klar. Vi kommer vara två som intervjuar och det kommer att ta ungefär en timme, men vi är flexibla med att anpassa intervjutiden efter dina önskemål. Du får vara helt anonym i undersökningen och kan även vara det gentemot oss. Du har rätt att avstå ifrån att svara på frågor, samt kan avbryta intervjun när du önskar. Materialet kommer att presenteras i form av en c-uppsats som du kommer ha möjlighet att få ta del av.

Vi som gör denna undersökning heter Sabina, Hanna och Amanda och är i 25-årsåldern. Vi är socionomstudenter på Göteborgs Universitet.

Våra kontaktuppgifter är:

Sabina Engwall

XXX@student.gu.se

Hannah Öberg

XXX@student.gu.se

Amanda Moberg

XXX@student.gu.se

Tel: XX XX

Handledare: Jari Kuosmanen
tel: XX XX

8.2 Bilaga 2: Informationsbrev till de professionella

Hej!

Här kommer ett informationsbrev med vidare information om det vi vill undersöka, etiska aspekter samt våra kontaktuppgifter.

Syftet med vår undersökning är:

Att undersöka vilken påverkan Sveriges förbud mot köp av sexuella tjänster respektive Danmarks mer tillåtande lagstiftning har för kvinnor som säljer sex i vardera land, med fokus på deras verksamheter, privata erfarenheter samt relationer till olika organisationer och myndigheter.

Frågeställningar:

Hur upplever kvinnorna att dessa olika lagar påverkar deras situation verksamhetsmässigt och privat?

Hur har de olika lagarna eventuellt påverkat kvinnornas förhållande till myndigheter och organisationer?

Hur har de olika lagarna påverkat relationerna inom verksamheten i avseende på medsystrar och kunder?

Vi vill göra denna undersökning då vi anser att det saknas aktuell forskning kring hur en lagstiftning som förbjuder kontra tillåter köp av sexuella tjänster påverkar personer som säljer sex. I vår undersökning har vi preciserat oss till hur dessa lagar påverkar just kvinnor i de olika länderna. Sexköpslagen kom till för att skydda de som säljer sex och vi anser att det är en självklarhet att följa upp hur det har blivit för dem, efter att lagen trädde i kraft. Vi är alltså intresserade av att ta reda på vilka eventuella för- och nackdelar dessa lagstiftningar kan tänkas ha.

Vi vill även intervjua ni som professionellt arbetar med kvinnor som säljer sex och lyfta de ni får höra, se och på annat sätt uppleva inom er verksamhet, men med kvinnornas röst i fokus.

Er roll blir på så sätt att vara språkrör för dessa kvinnor.

Vår önskan är att våra intervjuer kommer att ske personligen på den plats ni önskar. Under intervjutillfället kommer två av oss att intervjua er och intervjun kommer att spelas in med diktafon. Materialet kommer att hanteras med största försiktighet och förstöras efter att studien är klar. Ni kommer att få vara helt anonyma i undersökningen, ha rätt att avstå ifrån att svara på frågor samt har ni möjlighet att avbryta intervjun när ni önskar. Resultatet kommer att presenteras i en c-uppsats som ni kommer ha möjlighet att få ta del av.

Med vänlig hälsning,
Sabina, Amanda, Hanna

Våra kontaktuppgifter:

Sabina Engwall

XXX@student.gu.se

Hannah Öberg

XXX@student.gu.se

Amanda Moberg

XXX@student.gu.se

Tel: XX XX

Handledare: Jari Kuosmanen

Tel: XX XX

8.3 Bilaga 3: Intervjuguide till kvinnorna

Till kvinna/kvinnor som säljer sex i Sverige/Danmark

Inledande frågor:

- I Sverige är det förbjudet att köpa sexuella tjänster, vad anser du om det?
- I Danmark är det lagligt att köpa sexuella tjänster, vad anser du om det?
- Vad ser du för fördelar med lagstiftningen i ditt land?
- Vad ser du för nackdelar med lagstiftningen i ditt land?

Verksamhetsmässiga frågor:

- Vilket land tror du är bäst lämpad till att skydda er som säljer sex? Är det ett land som Sverige där man förbjuder köp men inte försäljning av sex eller Danmark där man tillåter både och?
- Hade du hellre velat sälja sex i Danmark/Sverige? Varför?
- Har du någon gång varit i Sverige/Danmark för att sälja sex?
- Hur skulle du vilja att lagstiftningen kring sexuella tjänster såg ut i ditt land? Varför?
- Upplever du att du kan påverka lagstiftningen kring köp av sexuella tjänster i ditt land?
- Är du insatt eller intresserad av den samhällsdebatt kring lagstiftningen som råder i ditt land?
- Hur märker du av lagstiftningen i din verksamhet?
- Kan du se att det finns en koppling mellan lagstiftningen och dina inkomster?
- Tror du att lagstiftningen har någon inverkan på den konkurrens, efterfrågan och det utbud som råder i landet?
- Kan du se att lagstiftningen i ditt land påverkar dina relationer till kunder? Hur?
- Kan du se att lagstiftningen i ditt land påverkar dina relationer till dina medsystrar (andra kvinnor som säljer sex)? Hur?
- Hur fungerar din relation med frivilliga organisationer och myndigheter i samhället ex. polis, socialtjänst?
- Tror du att lagstiftningen i ditt land kan påverka denna relation/kontakt? Hur?

Frågor på det privata området och attityder:

- Känner du dig trygg eller otrygg med den lagstiftning som råder i ditt land?
- Anser du att alla människor ska ha rätt att själva bestämma över sin kropp eller tycker du det är bra med en lagstiftning som reglerar dessa köp av sex?
- Hur tror du att en sådan här lagstiftning kan påverka allmänna attityder och inställningar i samhället? Hur påverkar det dig?
- Hur betraktar du själv det du gör? Finns det någon koppling mellan lagstiftningen och de motiv som ligger bakom ditt val av verksamhet?
- Finns det någon koppling mellan lagstiftningen och din självkänsla? Hur?
- Vilken typ av lagstiftning tror du i så fall förstärker din självkänsla på bästa sätt?

Avslutande frågor:

- Hur tror du att lagstiftningen kommer se ut om 5 år?
- Hur har du upplevt frågorna? Är det något du vill tillägga?

8.4 Bilaga 4: Intervjuguide till de professionella

Till professionella med olika typer av kontakt med kvinnor som säljer sex

Inledande frågor:

- I Sverige är det förbjudet att köpa sexuella tjänster/ I Danmark är det lagligt att köpa sexuella tjänster, vad anser du om det?
- I Sverige är det förbjudet att köpa sexuella tjänster/ I Danmark är det lagligt att köpa sexuella tjänster, vad anser du om det?
- Kan du urskilja några fördelar med lagstiftningen som råder i ditt land?
- Kan du se några nackdelar med lagstiftningen som råder i ditt land?

Verksamhetsmässiga frågor:

- Tror du att Sveriges förbjudande lagstiftning kontra Danmarks tillåtande inställning innebär olika risker för kvinnor som säljer sex?
- Vilket land tror du är bäst lämpad till att skydda dessa kvinnor och deras verksamheter, ett land som Sverige där man förbjuder köp men inte försäljning av sex eller Danmark där man tillåter både och?
- Skulle du vilja ändra på lagen och hur skulle ni i så fall gå tillväga? Lätt/svårt att påverka?
- Hur påverkar lagstiftningen det arbete ni utför tillsammans med dem?
- Vad har du fått för uppfattning om kvinnornas inställning till lagstiftningen i landet? kring köp och sälj av sexuella tjänster
- Hur tror du att kvinnorna själva önskade att lagstiftningen kring sexuella tjänster såg ut i sitt land? Varför?
- Tror du att kvinnorna upplever att de kan påverka lagstiftningen?
- Verkar kvinnorna vara insatta eller intresserade av landets samhällsdebatt kring lagen?
- Har du kommit i kontakt med många kvinnor som säljer sex från Sverige/Danmark här i Sverige/Danmark? – Vad tror du det beror på?
- Hur märks lagstiftningen av i kvinnornas verksamhet? Hur kommer detta till uttryck?
- Påverkar lagen kvinnornas relationer till kunder? (Hur? Hur kommer det till uttryck?)

- Tror du att lagen har någon inverkan på den konkurrens, efterfrågan och det utbud som råder i landet?
- Påverkar lagstiftningen kvinnornas relationer till medsystrar (andra kvinnor som säljer sex)? Hur? Hur kommer det till uttryck?
- Påverkar lagstiftningen kvinnornas relationer med organisationer och myndigheter? Hur? Hur kommer det till uttryck?

Frågor på det privata området och attityder:

- Tror du att lagstiftningen kan påverka kvinnornas motiv att sälja sex om man jämför Danmarks tillåtande ställning emot Sveriges mer förbjudande? Hur?
- Tror du att det finns någon koppling mellan deras självkänsla och lagstiftningen? Hur?
- Vilken typ av lagstiftning tror du i så fall förstärker deras syn på sig själva på bästa sätt?
- Hur brukar kvinnorna beskriva att de blir bemötta av omgivningen?
- Tror du att det finns en koppling mellan hur de upplever att de blir bemötta och den lagstiftning som gäller?
- Hur tror du att en sådan här lagstiftning kan påverka allmänna attityder och inställningar i samhället? Hur påverkar det kvinnorna?

Avslutande frågor:

- Hur tror du att lagstiftningen kommer se ut om 5 år?
- Hur har du upplevt intervjun? Är det något du vill tillägga?